

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE BİREYSEL BAŞVURUDA SÜRE KURALI TIME LIMIT RULE IN INDIVIDUAL APPLICATION IN THE LIGHT OF CONSTITUTIONAL COURT JUDGMENTS

Dr. Abdulkadir KARAARSLAN*

Özet: 23 Eylül 2012 tarihi itibarıyla Anayasa Mahkemesi, Anayasa’da düzenlenen temel hak ve hürriyetlerin ihlali iddiası ile yapılan bireysel başvuruları kabul etmeye başlamıştır. Bu yeni başvuru yolunun özümsemesi neticesinde istikrarlı şekilde başvuru sayıları artmıştır. Bireysel başvuruda kabul edilebilirlik kriterleri esasında Anayasa Mahkemesi’nin iş yükünü azaltan bir filtraj görevini üstlenmektedir. Bireysel başvuruda süre kuralı da usule ilişkin bir kabul edilebilirlik kriteridir. Başvuru süresine uyulmaması başvuru hakkının tamamen kaybedilmesiyle neticelenmektedir. Böylelikle potansiyel başvuru sahipleri açısından önemli gördükleri temel hak ve hürriyetlerin ihlal iddiaları incelenmemekte ve hak kaybı oluşmaktadır. Süre kuralının yeterli oranda bilinmesi ve kurala uyulması bu nedenle önemlidir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi’nin süre koşulunun başlangıcına ilişkin mevzuatta yer alan öğrenme koşuluna ilişkin aşırı şekilci ve katı yorumunun da hak kayıplarına sebebiyet verdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru, Başvuru Süresi, Mazeret, Şekilci Yorum

Abstract: As of 23 September 2012, the Constitutional Court has begun to accept individual applications, alleging violations of fundamental rights and freedoms enshrined in the Constitution. Following the introduction of this new remedy, the number of applications has steadily increased as the mechanism has been internalized. The admissibility criteria in individual applications essentially serve a filtering function, thereby reducing the Court’s caseload. Among these criteria, the rule on time limits constitutes a procedural ground of admissibility. Failure to comply with this time limit results in the complete forfeiture of the right to apply. Consequently, for potential applicants, allegations of violations of fundamental rights and

* Avukat, Ankara 1.No.’lu Barosu, Kamu Hukuku Doktoru, e-posta: abdulcadirtr.ak@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0570-431X. Gönderim Tarihi: 19.08.2025, Kabul Tarihi: 19.12.2025

freedoms that they consider significant may not be examined at all, leading to irreparable loss of rights. For this reason, awareness of and compliance with the time limit rule is of particular importance. Moreover, it is observed that the Constitutional Court's excessively formalistic and strict interpretation of the statutory "knowledge" condition regarding the commencement of the time limit has also led to significant loss of rights.

Keywords: Constitutional Court, Individual Application, Time Limit for Application, Justifiable Excuse, Formalistic Interpretation

GİRİŞ

23 Eylül 2012 tarihi itibarıyla yeni bir hak arama mekanizması olarak hukuk sistemine entegre edilen bireysel başvuru aracılığıyla Anayasa'da ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS) düzenlenen temel hak ve hürriyetlerin ihlali iddiaları Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) sunulmaya başlanmıştır. AYM'nin internet sitesi aracılığıyla erişime sunduğu istatistik bilgiler incelendiğinde 23 Eylül 2012 ila 31 Aralık 2024 arasında toplamda 650.453 başvuru yapıldığı görülmektedir. Yüksek Mahkeme bu başvuruların 551.913'ünü sonuçlandırmış durumdadır. Mahkeme incelemesini tamamlayıp hakkında bir karar verdiği başvuruların 456.476'sını kabul edilemez bulmuştur. Ayrıca sadece 2024 yılında yapılan 70.699 başvurunun 60.783'ü dolayısıyla %91'i hakkında kabul edilemezlik kararı verilmiştir. Yapılan bu başvurularda ihlali iddia edilen temel hak ve hürriyetlere ilişkin esas incelenmesi yapılmaksızın başvuru neticelenmiştir. Bu çalışmanın kapsamının çok ötesinde olması nedeniyle genel olarak hangi nedenle kabul edilemezlik kararları verildiğine ilişkin detaylı bir inceleme yapılmayacaktır. Ancak uygulamada ve öğretide kabul edildiği üzere kabul edilemezlik kriterleri usule ilişkin olanlar ve esasa ilişkin olanlar şeklinde bir tasnife tabi tutulmaktadır. İhlali gidermeye elverişli başvuru yollarının tüketilmemesi, başvuru için yasada öngörülen süreye riayet edilmemesi, yer, konu ve zaman bakımından yetkisizlik kuralına aykırılık, isimsiz (anonim) başvurular, başvuru hakkının kötüye kullanılması, esasen aynı başvurular usule ilişkin kabul edilebilirlik kriterleri olarak incelenmektedir. Bunun yanı sıra, başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması, şikâyetin dördüncü derece temyiz şikâyeti niteliğinde olması, açık görünür ihlal bulunmaması, şikâyetlerin somut delillerle desteklenmemesi, ihlal iddiasının anlaşılabilir şikâyetlere dayanması ve başvuru sahibinin maruz kaldığı ihlali ilişkin önemli zara-

ra uğramamış olması esasa ilişkin kabul edilebilirlik kriterleri olarak kabul edilmektedir. Bu kriterlerin her biri ayrı bir çalışma konusu yapılabilecektir. Bu çalışmada AYM'ye sunulan başvurularda önemli sayıda kabul edilemezlik kararı verilen ve dolayısıyla önemli ölçüde hak kayıplarına neden olan usule ilişkin bir kabul edilebilirlik kriteri olan başvuru süresi koşulu incelenecektir.

I. BİREYSEL BAŞVURUSU SÜRESİNE İLİŞKİN GENEL İLKELER VE KARŞILATIRMALI HUKUK UYGULAMA ÖRNEKLERİ

A. Başvuru Süresinin Amacı ve Yasal Dayanaklar

Öğretide bireysel başvuruda süre koşulu aranmasının bu hak arama yolunun kendine özgü olağanüstü bir kanun yolu niteliğinden kaynaklandığı belirtilmektedir.¹ Bireysel başvuruda süre, prensip olarak iddia edilen ihlali gidermeye elverişli tüm başvuru yolları kullandıktan sonra başlamakta ve genellikle nihai bir mahkeme kararıyla sonlanmaktadır. Bu nihai karardan itibaren başvuru süresi ise hak ihlallerinin tespiti ve delilleriyle somutlaştırılması amacıyla bilgi toplama analiz etme ve neticede sentez olarak başvuruyu AYM'ye sunma sürecini kapsamaktadır. Ayrıca belirli sürede başvuruda bulunma hukuk devleti kavramının bir bileşeni olarak tezahür eden hukuki güvenlik ilkesinin gereklerinden biri olarak kabul edilmektedir.² Kamu gücü müdahaleleri neticesinde gerçekleştiği iddia edilen ihlallerin belirli süre içerisinde giderilmesi ve başvurunun objektif etkisi³ gereğince benzer durumda bulunan ihlallerin başvuru konusu yapılmaksızın

¹ Özcan Özbey, *Türk Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2. Baskı, 2013, s. 332.

² Bkz. Hukuk devleti kavramı için, Abdulkadir Karaarslan, "L'état de Droit et la Démarche de la Cour Européenne des Droits de L'homme: Une Analyse de la Notion et de Sa Mise en Pratique", *MEF Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2023, C: 2, S: 1, s. 111-152.

³ Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvuru neticesinde verilen kararlar Anayasa'nın 153. maddesi uyarınca yasama, yürütme, yargı organlarını ve idari makamları bağlamaktadır. Bu madde hükmü kapsamında, Mahkeme tarafından verilen kararlar benzer konularda diğer erkler bakımından yol gösterici olmalıdır. Dolayısıyla başlangıçta bireyin maruz kaldığını ihlal iddiası giderme amacına sahip bireysel başvuru hakkı sonuçları itibarıyla kamusal faydalar sağlamayı hedeflemektedir.

önlenmesi hukuki güvenlik ilkesi kapsamında değerlendirilmektedir⁴. Böylelikle ihlali iddialarının sürekli şekilde ihtilaf konusu yapılmasının önlenmesi ve hukuki istikrarın sağlanması da amaçlanmaktadır.⁵

6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un (AYMK) 47. maddesinin 5. fıkrasında bireysel başvuruda bulunma hakkına ilişkin başvuru süresi öngörülmektedir. Bu düzenleme şu şekildedir; "Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvurucunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder." Yine AYM İçtüzüğü'nün 64. maddesi de aynı doğrultuda bir düzenleme içermektedir. Tüzük metni şu şekildedir: "Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Başvurucu mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvurusunu yapamadığı takdirde, mazeretinin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilir." Mevzuatta yer alan bu düzenlemeler bireysel başvuru süresinin yasal dayanaklarını teşkil etmektedir.

B. Bireysel Başvuru ve Başvuru Süresinin Hukuki Niteliği

1. Bireysel Başvuru Bir Temel Hak Mıdır?

Kuşkusuz başvuru süresi kuralı, bireysel başvuru kullanımına ilişkin bir sınırlama teşkil etmekle beraber, bu şekildeki bir sınırlamanın

⁴ AYM süre koşulunun amacını Remzi Durmaz başvurusunda değerlendirmiştir. Mahkeme karar gerekçesinde, dava açma ya da kanun yollarına başvuru için belli sürelerin öngörülmesinin bu sürelerin dava açmayı imkânsız kılaçak ölçüde kısa olmadıkça hukuki belirlilik ilkesinin bir gereği olduğunu ifade etmiştir. Remzi Durmaz, B. No: 2013/1718, 02/10/2013, § 27, Ahmet Bursalı ve Diğerleri, B. No: 2020/11909, 07/01/2025, § 31.

⁵ Tolga Şirin, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) (İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme)*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2013, s. 534; Ömer Anayurt, *Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 221.

hangi ilkeler çerçevesinde yapılacağı da bireysel başvurunun bir temel hak olup olmadığı konusundaki tartışmayı beraberinde getirmektedir. Temel hak ve hürriyetler 1982 Anayasası'nın "Temel Hak ve Ödevler" başlıklı ikinci kısmında düzenlenmiştir. Gerek bireysel başvuruyu düzenleyen Anayasa'nın 148. ve gerekse 6216 sayılı AYMK'nın 45. maddesi uyarınca Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, AIHS ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunulabileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda, kamu hukuku öğretisinde incelenen yasa metinlerinin maddi ve şekli kriter⁶ dayalı olarak yorumlanması esas alınarak bir çıkarım yapılabilecektir⁷. Maddi kriter⁸ çerçevesinde yapılan değerlendirmede hükmün konusu, somut içeriği hakkın tespiti bakımından başat olarak kabul edilmektedir. Şekli kriter dayalı olarak yapılacak tespit ise hükmün lafzı, kanunda bulunduğu yer öncelikle dikkate alınmaktadır.⁹ Bireysel başvurunun Anayasa'nın 148. maddesinde düzenlendiği ve Anayasa'da yer alan temel hak ve hürriyetleri düzenleyen hükümler arasında yer almadığı aşıkardır. Dolayısıyla salt şekli kriter çerçe-

⁶ Şekilcilik kavramı, hukuki formalizm kavramına dayanmaktadır. Formalizm, kulların sözlerine olan bağıllığı vurgular. Bir kuralın en iyi sonucu vermediği istisnai durumlarda bile, kuralı uygulamak, hukuki kesinliği ve eşitliği sağlamaktadır. İdeal formalizm kuralı koyan otoritenin (yasama organı) amacının, kuralın lafzı aracılığıyla en iyi şekilde iletildiği durum olduğunu belirtmektedir. Bkz. Larry Alexander, "Formalism, Legal and Otherwise", *Cornell Law Review*, 2008, C: 93, S: 5, s. 1109-1132, Frederick Schauer, "In Defense of Legal Formalism", *The Yale Law Journal*, 1988, C:97, S:4, s. 509-546.

⁷ Bkz. Aynı yönde, Şirin, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti*, s. 19-20.

⁸ Anayasa hukuku alanında, maddi ölçüt esas alınarak yapılan açıklama, içerik temelli bir yorum metodunu ifade eder. Bu yöntem, anayasal normların doğasını saptarken, metinsel (lafzî) ve şekli (biçimsel) unsurlardan ziyade, söz konusu normların hedeflediği değerleri, işlevlerini, amaçlarını ve birey üzerindeki gerçek (fili) etkilerini esas alır. Maddi ölçüt yaklaşımı, modern anayasal yargının temel dayanakları arasında sayılan orantılılık, amaç-arac ilişkisi ve fonksiyonel hak analizi gibi önemli ilkelerin teorik temelini oluşturmaktadır. Bkz. Robert Alexy, "Constitutional Rights and Proportionality", *Revus*, 2014, S:22, s. 51-65; Vicki C. Jackson, "Constitutional Law in an Age of Proportionality", *Yale Law Journal*, 2015, C: 124, S: 8, s. 3094-3196; Moshe Cohen-Eliya - Iddo Porat, *Proportionality and Constitutional Culture*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, s. 28 vd.

⁹ Ekrem Çetintürk, "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdarenin Düzenleyici İşlemleriyle Suç ve Ceza Konulamaz İlkesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2017, Yıl: 5, S: 9, s. 57

vesinde yapılacak bir değerlendirmede bireysel başvurunun temel hak ve hürriyetler arasında düzenlenmediği ve bu nedenle temel hak olarak nitelendirilemeyeceği kanısına varılabilecektir. Ancak bu noktada, anayasa yargısında sıklıkla başvuru yorum yöntemleri arasında yer alan sistematik yorum kuralı uyarınca hak temelli başka bir değerlendirmenin de yapılması mümkündür. Sistematik yorum, normun anlamının araştırılmasında salt o norm metnine değil normun diğer normlarla birlikte oluşturduğu bağlamdan çıkan anlama odaklanmayı ifade etmektedir¹⁰. Bu yaklaşıma göre, hukuk normları, bir bütünün parçalarıdır; bu nedenle bir norm anlaşılırken diğer normlarla olan bağları dikkate alınmalıdır.

Bireysel başvuru usulü öncesinde de temel hak ve özgürlüklerinin korunması gerekçesini haiz düzenlemeler Anayasa’da yer almaktaydı. Şöyle ki, Anayasa’nın “Temel Hak ve Ödevler” başlıklı 2. Kısımının 2. Bölümünün “Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” başlıklı 40. maddesinde “Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.” düzenlemesi bulunmaktadır. Hükümde yer alan yetkili makam kavramı iddia edilen ihlali gidermeye elverişli idari, siyasi ve yargısal mekanizmalar olarak kabul edilmektedir. Keza Anayasa’nın “Hak Arama Hürriyeti” başlıklı 36. maddesinde ise “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” düzenlemesi yer almaktadır. Temel hak ve hürriyetler arasında sayılan bu iki ayrı düzenlemenin bağlantılı olduğu kabul edilmekle birlikte, bireysel başvuru yolu kabul edilmeden önce de esasında Anayasa’da düzenlenen temel hak ve hürriyetlerin korunmasına bizzat Anayasa tarafından cevaz verildiği, hatta bu korumanın tüm idari ve yargısal makamlar açısından bir zorunluluk teşkil ettiği Anayasa’da yer almaktaydı. Buna karşın Anayasa’da bizzat bu görevle yükümlü yargı organı ilk kez bireysel başvuru yoluyla açıkça belirlenmiş ve AYM’ye bu görev tevdi edilmiştir. Bu halde, bireylerin

¹⁰ Bertil Emrah Oder, *Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1. Baskı, 2010, s. 55; Emine Cin, “Danıştay Kararları Işığında İdari Yorum”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, C:12, S:2, s.789; O. Vahdet İşsevenler, “Yazarın Haklarından Metnin Haklarına: Yapıt Olarak Hukuk ve Yorumu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2023, C: 72, S: 2, s. 560.

Anayasa’da düzenlenen temel hak ve özgürlüklerinin ihlali iddiasıyla erişim sağlayacakları nihai yetkili mahkeme AYM olarak kabul edilmiştir. Sonuç itibariyle Anayasa’nın temel hak ve hürriyetleri düzenleyen bölümünde yer alan 36. ve 40. maddeleri ile doğrudan bağlantılı durumda bulunan bireysel başvuru kurumu her ne kadar Anayasa’nın 148. maddesinde düzenlenmişse de normların sistematik yorumu gereği şekli ölçüt dikkate alındığında dahi temel hak olarak kabul edilmelidir. Ayrıca maddi ölçüt normun içerik, konu ve fiili etkilerine odaklanmakla özellikle temel hakların yorumunda ve idari işlem ile normların niteliğinin belirlenmesinde sıklıkla amaçsal yorum ile kesişmekte ve birbirini tamamlamaktadır. Amaçsal yorum, normun kuruluş nedenini, düzenlemenin gerçekleştirmek istediği amacı, koruduğu hukuki değeri (ratio legis) ve toplumsal işlevini esas alarak normun anlamını belirleyen yorum yöntemidir. Bu yaklaşımda yorumcu, metnin lafzını göz ardı etmeden, normun hangi hedef doğrultusunda kabul edildiğini dikkate alır ve amacı gerçekleştirecek anlamı tercih eder¹¹. Gerek sistematik ve gerekse amaçsal yorum çerçevesinde maddi ölçüt bakımında da bireysel başvuru bir temel hak olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla bireysel başvuru hakkına yapılacak müdahaleler de temel hak ve hürriyetlere ilişkin Anayasa’da öngörülen sınırlama rejimine tabi olmalıdır.

Temel hak ve hürriyetlere ilişkin Anayasa’da öngörülen sınırlama rejimi AYM tarafından bireysel başvuruya konu birçok kararda değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Yüksek Mahkeme Anayasa’nın 13. maddesine atıfla temel hak ve hürriyetlerin yalnızca Anayasa’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceğini, bu sınırlamaların Anayasa’nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağını belirtmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde yapmış olduğu incelemelerde müdahalenin kanunla öngörülmesi gerektiğini,¹² meşru amacının olması gerektiğini, ayrıca de-

¹¹ Bkz. Oder, s. 102 vd.; Asım Kaya, “Amaçsal Yorum”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, S: 4, s. 365-380; Aktaş Sururi, “Hukukta Yorum Çabaları”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, C: 15, S: 3-4, s. 16 vd.

¹² Bülent Polat [GK], B. No: 2013/7666, 10/12/2015, § 75, Fatih Saraman [GK], B. No: 2014/7256, 27/2/2019, § 65; Mehmet Akdoğan ve diğerleri, B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 31; Turgut Duman, B. No: 2014/15365, 29/5/2019, § 66.

mokratik toplumda zorunlu ve ölçülü olması¹³ gerektiğini belirtmiştir.¹⁴ Başvuru süresi bir temel hak olarak kabul edilen bireysel başvuru hakkına müdahale teşkil etmekle birlikte, müdahalenin kamu düzeni ve hukuk devleti kavramı içerisinde telakki edilen hukuki belirlilik ilkesinin gereği olduğu ve meşru amacı bulunduğu kabul edilmektedir.

2. Başvuru Süresinin Hukuki Niteliği ve Yeterliliği Sorunu

Usul hukukunda süreler iki başlık altında ele alınmaktadır. Zamanaşımı ve hak düşürücü süre kavramı gerek özel hukuk ve gerekse kamu hukuku öğretisinde incelenmektedir.¹⁵ Özel hukukta zamanaşımı, hakkın kullanımını engelleyen süre aşımı olarak kabul edilmektedir. Örneğin zamanaşımı borçluya süresiz olarak yüklenmiş olduğu edimi ifadan kaçınma imkânı tanımaktadır. Alacaklının hakkı sona ermemekle birlikte, borçlunun ileri sürmesi halinde borcunu ifadan imtina olanağı sağlayan bir hak olarak kabul edilmektedir. Ancak borçlunun def'i olarak ileri sürmemesi halinde hâkim tarafından dikkate alınmamakta ve hakkın varlığına etkisi olmamaktadır.¹⁶ Hak düşürücü sürelerde ise, öngörülen süre içerisinde hak sahibinin hakkı kullanmaması durumunda hakkın varlığı da sona ermektedir. Ceza hukuku pratiğinde de zamanaşımı kavramı ve hak düşürücü sürelerle yer verilmektedir. Türk Ceza Kanunu'nun 66 ve 68. maddelerinde dava ve ceza zamanaşımı kavramları düzenlenmekte, dava zamanaşımı süresinin nihayete ermesi ile birlikte kamu davası düşmekte, ceza zamanaşımı süresinin dolması ile birlikte ise ceza infazı artık mümkün olmamaktadır. Dava zamanaşımı, ceza hukuku alanında suçun soruşturması ve kovuşturmasını engellemekle birlikte, eylemin suç niteliği üzerinde bir değişiklik yapmamaktadır. Bir başka tanımlama ile suç tekil ettiği iddia edilen eylemin gerçekleşip gerçekleşmediği zamana-

¹³ Mehmet Ali Gündoğdu ve Mustafa Demirsoy, B. No: 2015/8147, 8/5/2019, § 41, Şennur Acar, B. No: 2017/9370, 27/2/2020, § 34, Halil Berk, B. No: 2017/8758, 21/3/2018, § 49.

¹⁴ Bkz. Ayrıca, olağan dönemde temel haklarının sınırlandırılması rejimi için, Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Yayın Dağıtım, Bursa, 13. Baskı, 2012, s. 124 vd.

¹⁵ Ejder Yılmaz, "Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler", *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, C:8, S. Özel, 2013, s. 3168.

¹⁶ Vildan Peköz, "Hak Düşürücü Sürelerin Dava Şartı Olarak Nitelendirilme (me) si", *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, C.28, S: 1, s. 105.

şımı nedeniyle muhakeme edilememekte ve usuli olarak muhakeme edilebilirlik ortadan kalkmaktadır. Bu kapsamda zamanaşımı maddi hukuka ilişkin olmayıp usul hukukuna ilişkin bir kavramdır.

AYMK'nın 49. maddesinin 7. fıkrasında "Bireysel başvuruların incelenmesinde, bu Kanun ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümleri uygulanır." düzenlemesi yer almaktadır. AYM'nin bireysel başvuru incelenmesinde usul kurallarına ilişkin 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) hükümlerine atıf yaptığı görülmektedir.¹⁷ Bu bağlamda bireysel başvuruda süre kuralının niteliğinin tespiti için HMK'da yer alan sürelerle ilişkin düzenlemeleri incelemek gerekmektedir. Süre kavramı HMK hükümleri çerçevesinde yargılama esnasında Anayasa'nın 141. maddesi uyarınca, yargılamanın en az giderle ve mümkün olan süratle neticelendirilmesi için davalaya ilişkin işlemlerin yerine getirilmesi amacıyla mahkemeye veya taraflara kanun tarafından veya kanunun verdiği yetkiye dayanarak belirlenen zaman ölçüsü olarak kabul edilmektedir. HMK'nın 90 ila 94 maddeleri arasında hukuk yargılamalarında riayet edilmesi gerekli sürelerle ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Kanunda yer alan süreler taraflar için ve yargılama makamı için geçerli olanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Hukuk yargılamalarında taraflar için öngörülen süreler kanun veya kanun verdiği açık yetkiye dayanılarak hâkim tarafından belirlenmektedir. İstinaf süresi, temyiz süresi bu kapsamda kanunda kesin olarak belirlenen süreler olarak kabul edilmektedir. Belirtilen zaman diliminde gerekli yargılama işlemlerinin yapılmaması hak kaybına neden olmaktadır. Hukuk yargılamalarında hâkim tarafından belirlenen süreler ise kesin olmayıp, haklı sebeplerin varlığı halinde uzatılabilmektedir. AYMK tarafından atıf yapılan ve AYM tarafından da bireysel başvuruya ilişkin incelemelerde sıkça kıyasen başvuru HMK hükümleri uyarınca kanun tarafından öngörülen süreler kesin olup hak düşürücü niteliktedir. Bu sürelerin kaçırılması durumu re'sen hâkim tarafından dikkate alınmaktadır. Bireysel başvuru süresi de kanunen öngörülmüş olup, hak düşürücü süre niteliğinde kabul edilmektedir.¹⁸ Öngörülen süre içerisinde baş-

¹⁷ Ozan Karacasu, B. No: 2020/31030, 8/01/2025, § 17, Ali Satılmış, B. No: 2019/20106, 12/06/2024, § 8.

¹⁸ Sinan Çınar, "İdari Yargı Mercilerince Verilen Kararlara Karşı Yapılan Bireysel Başvurularda Başvuru Süresi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2015, S: 118, s. 57.

vuru yapılmaması durumunda mazeret durumu saklı kalmak üzere başvuru hakkı sona ermiş olacaktır.¹⁹

Bireysel başvuruda bulunmak için mevzuatta öngörülen otuz günlük süresinin yeterli olup olmadığı da tartışma konusudur. İhlali iddia edilen şikâyeteye ilişkin tüm bu sürecin, otuz gün içerisinde yeniden tetkik edip nitelikli bir başvuru hazırlanmasının hakkaniyete uygun olmadığı değerlendirilmektedir.²⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de, bireysel başvuru yolunun tüketilmesi gerekli teori ve pratikte etkili bir iç hukuk yolu olup olmadığını ele aldığı Hasan Uzun/Türkiye kararında başvuru süresinin uzunluğu hakkında değerlendirmede bulunmuştur.²¹ Mahkeme başvuru süresinin, başvuruyu hazırlayıp sunmak hususunda yeterli olduğunu, başvuru usulünün karmaşık olmadığını, ayrıca olağan sürede başvuru yapılamaması durumunda ve mazeret halinde ek sürede verildiği belirtilmiştir. Yine Avrupa Konseyi iş birliğinde hazırlanan ihtiyaç analizi raporunda uzman Luca Perilli otuz günlük başvuru süresinin makul olduğunu belirtmiştir.²² Ancak AİHM eski yargıcı Işıl Karakaş ise başvuru süresinin yeterli olmadığını, idari yargıda görülen davalarda olduğu gibi altmış günlük sürenin uygun olacağını belirtmiştir.²³ Kanaatimizce mevzuatta öngörülen otuz günlük başvuru süresi, hak sahiplerinin ihlali iddialarına dayanak süreçlere ilişkin dilekçe, belge ve tutanakları toplamak, ertesinde AİHM ve AYM içtihatları çerçevesinde değerlendirmelerde bulunmak için yeterli değildir. Başvuru süresinin idari davalarda olduğu gibi en azından altmış gün olarak revize edilmesi yerinde olacaktır.

¹⁹ Erdal Tercan, "Bireysel Başvuru Süresi", *Haşim Kılıç'a Armağan*, Editörler: Ali Rıza Çoban, Serdar Güleler, Musa Sağlam, Hüseyin Ekinci, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s. 427.

²⁰ Öykü Didem Aydın, "Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, C: XV, S: 4, s. 155.

²¹ AİHM Kararı, Hasan Uzun/Türkiye, 30 Nisan 2013.

²² Luca Perilli, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sistemini Destekleme Projesi, İhtiyaç Analiz Raporu*, Avrupa Konseyi Yayınları, 2014, s. 1, Erişim Tarihi: 7.5.2025, Erişim Adresi: <https://rm.coe.int/16806f2347>.

²³ Işıl Karakaş, "Anayasa Şikâyeti ve AİHM", AİHM ve Türkiye-II, Uluslararası Sempozyum, TAA Yayınları, Yayın No: 8, Ankara, 2010, s. 42.

C. Karşılaştırmalı Hukukta Süre Kuralı

Alman Temel Yasası uyarınca temel hak ve hürriyetlerin ihlali iddiasıyla bireyler Federal Alman Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkında sahiptirler. Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 93. maddesi uyarınca şayet ihlali gidermeye elverişli başvuru yolu bir nihai yargı yoluyla tükeniyorsa, başvuru süresi ilgili kanun yolunun tüketilmesinden itibaren bir ay olarak belirlenmiştir. Başvuru bir kanun hükmüne ya da bir başvuru yolu öngörülmemişse bir idari işleme karşı yapılacaksa öngörülen süre bu kez bir yıl olarak belirlenmiştir.²⁴ Federal Mahkeme süre kuralına ilişkin birçok kabul edilemezlik kararı vermiştir.²⁵ Yüksek Mahkeme bir kararında bir aylık sürenin ihlal iddiasına konu kararın tebliğinden ya da başka şekilde öğrenilmesinden itibaren 1 aylık sürede yapılması gerektiğini belirtmiştir.²⁶

Avusturya Anayasası'nın 144. maddesi uyarınca temel hak ihlali iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvuru idari işlemlere karşı tanınmış bir hak arama yoludur. Başvuru nihai idari yargı kararın bildirildiği/tebliğ edildiği tarihten itibaren altı hafta içerisinde sunulmalıdır.²⁷ Avusturya'da anayasa şikâyeti kurumu farklı özellikler taşımaktadır. Bireyler haklarında tesis edilen işlemleri idare mahkemeleri nezdinde dava ettikten sonra verilen kararlara karşı idari olarak temyiz başvurusu yapabilecekleri gibi temel hak ve hürriyetlerinin ihlali iddiasıyla doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkına da sahiptirler. Aynı anda bu iki kanun

²⁴ Bkz. Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kanunu, Erişim Tarihi: 02.05.2023, Erişim Adresi: https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/_93.html; Bahadır Kılınç, "Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği", *Anayasa Yargısı Dergisi*, 2008, C:25, s. 38; Şirin, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti* s. 539.

²⁵ Bkz. Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kararları, BVerfG, 1 BvR 2208/19, 28.10.2019 (Beschluss), BVerfG, 1 BvR 58/23, 12.07.2023 (Beschluss), BVerfG, 1 BvR 1462/21, 11.08.2022 (Beschluss).

²⁶ Mahkeme bu kararda ihlale ilişkin kararın başvuru tarafından öğrenilmesinden önce avukatına tebliğ edildiğini, dolayısıyla sürenin bu tarihten başlaması gerektiğini ifade etmektedir. Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kararı, BVerfG, 1 BvR 2302/18, 17.06.2019 (Beschluss), Erişim Tarihi: 27.10.2025, Erişim Adresi: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2019/06/rk20190617_1bvr230218.html?utm_source.

²⁷ M. Lutfi Chakim, "A Comparative Perspective on Constitutional Complaint: Discussing Models, Procedures, and Decisions", *Constitutional Review*, 2019, Vol.: 5, No.: 1, s. 103, Erişim Tarihi: 03.05.2023, Erişim Adresi: <https://consrev.mkri.id/index.php/const-rev/article/view/514>; Kılınç, s. 39.

yolunun kullanılması da mümkündür.²⁸ Avusturya Anayasa Mahkemesi hak ihlali iddiasına ilişkin bir başvuruda, ihlali iddia edilen işlemin başvurucaya tebliğ tarihinden itibaren altı hafta içerisinde başvuruda bulunulmaması nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.²⁹

Macaristan' da bireysel başvuru ihlali giderme olanağı sunan tüm hukuk yolları kullanıldıktan sonra nihai kararın tebliğinden itibaren altmış gün içerisinde yapılmalıdır.³⁰ İspanya' da amparo başvuru için öngörülen süreler ise çeşitli başvuru türlerine göre farklılık göstermektedir. Anayasa' da düzenlenen temel hak ve hürriyetleri ihlal ettiği iddia edilen kamusal işlemlere göre üç farklı amparo başvurusu yapılabilmektedir. Bu kapsamda parlamento kararlarını, idari ve yürütme organı kararlarını ve yargısal kararları konu edinen başvurular yapılabilmektedir. Yürütme organı kararlarına ve idari kararlara karşı başvuru süresi kararın öğrenilmesinden itibaren yirmi gün olarak düzenlenmiştir. Yargı kararlarına karşı ise, nihai mahkeme kararının tebliğinden itibaren otuz günlük bir başvuru süresi öngörülmüştür. Parlamento kararlarını konu edinen başvurular için ise üç aylık bir başvuru süresi bulunmaktadır.

Güney Kore uygulamasında temel hak ihlaline neden olan işlemin niteliğine göre iki ayrı başvuru bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi Hakkındaki Kanun'un 68. maddesinde düzenlenen bireysel başvuru aracılığıyla, herkes kamu gücünün icrai veya ihmali davranışlarıyla temel hak ve hürriyetlerin ihlaline sebebiyet verilmesi durumunda Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkına sahiptir. Şayet ihlale neden olduğu iddia edilen işlem idari bir tasarruf neticesinde meydana gelmişse başvuru süresi, ihlalinin öğrenilmesinden itibaren doksan gün ve herhâlde 1 yıldır. Anayasaya aykırılık iddiasının reddi üzerine ya-

²⁸ Bkz. Avusturya Anayasa Mahkemesi Yetki ve Usulleri, Erişim Tarihi: 03.05.2023, Erişim Adresi: <https://www.vfgh.gv.at/kompetenzen-und-verfahren/kompetenzen.de.html>

²⁹ Avusturya Anayasa Mahkemesi (VfGH), Decision No. JFT_09989380_01B00783_00, 20.06.2001, Erişim Tarihi: 27.10.2025, Erişim Adresi: <https://www.ris.bka.gv.at/>

³⁰ Nino Tsereteli. *Mechanism of Individual Complaints – Germany, Spanish and Hungarian Constitutional Court – Comparative Analysis*, LL.M Thesis, Central European University, Hungary, 2007, s.43, Erişim tarihi: 03.05.2025, Erişim Adresi: https://www.etd.ceu.edu/2007/tsereteli_nino; Venedik Komisyonu (Council of Europe, European Commission for Democracy through Law), Study on Individual Access to Constitutional Justice, CDL-AD(2010)039rev, Strasbourg, 2010, s. 36-38.

pılan bireysel başvurularda ise başvuru süresi otuz gün olarak belirlenmiştir.³¹

Hak ihlali temelli bireysel başvuru mekanizmasının uygulandığı diğer Avrupa ve Güney Amerika ülkelerinde de süre kuralı, başvurunun kabul edilebilirliği bakımından belirleyici bir filtre işlevi görmektedir. Avrupa’da örneğin Hırvatistan Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru, iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren 30 gün içinde yapılabilmektedir; bu süre Avrupa’daki kısa başvuru sürelerinden biridir ve anayasal şikâyetin istisnâ niteliğini göstermektedir. Slovenya ise bireysel başvurularda 60 günlük süre öngörerek Çekya ve Slovakya ile paralel bir uygulama benimsemiştir.³² Güney Amerika’da özellikle Kolombiya’daki tutela başvurusu, temel hakların korunmasına odaklanan en hızlı ve etkili anayasal mekanizmalardan biri olup, hak ihlalinin öğrenildiği andan itibaren başvurunun kısa ve makul bir süre içinde yapılması zorunlu tutulmuştur; açık mevzuat hükmü bulunmasa da yargı içtihadı bu süreyi genellikle dört ile altı ay arasında değerlendirmektedir.³³ Arjantin ve Şili’deki amparo türü başvurular da benzer biçimde “makul süre” doktrini altında sınırlandırılmış, hak ihlalinin güncelliğini yitirmemiş olması kabul edilebilirlik açısından zorunlu bir kriter hâline getirilmiştir.³⁴

AİHM’ye yapılan başvurularda da süre kuralı bulunmaktadır.³⁵ 11 Ağustos 2021 tarihinde yürürlük kazanan AİHS’ye EK 15. No’lu Potokol öncesinde ihlali gidermeye elverişli iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren 6 ay içerisinde başvuru yapılması gerekmekteydi. EK 15 No.’lu Protokol sonrasında başvuru için 4 aylık süre öngörülmüştür. Bu kural 1 Şubat 2022 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. AİHM içtiha-

³¹ Bkz. Güney Kore Anayasa Mahkemesi Kanunu, Erişim Tarihi: 03.05.2023, Erişim Adresi: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=33354&lang=ENG

³² Gianluca Gentili, “A Comparison of European Systems of Direct Access to Constitutional and Supreme Courts”, *Italian Journal of Public Law*, 2012, Vol.:4, Issue: 1, s. 175 vd.

³³ Carlos Iván Moreno Machado, “Constitutional Court and ‘Tutela’ Legal Action in Colombia”, *Roma Tre Law Review*, 2024, S: 2, s. 37.-s. 31-38

³⁴ Orrego Hoyos, *The Amparo Context in Latin American Jurisdiction*, GlobalLex, 2023, Erişim Tarihi: 11.11.2025, Erişim Adresi: <https://www.nyulawglobal.org/globallex/amparo1.html>.

³⁵ Karen Reid, *A Practitioner’s Guide To the European Convention on Human Rights*, Sweet and Maxwell, London, 2011, s. 26 vd.

dında da başvuru süresi bir kabul edilemezlik kuralı olarak kabul edilmektedir. AİHM süre kuralına uyulmaması nedeniyle hakkında kabul edilemezlik kararı verdiği başvurularda, 4 aylık başvuru sürenin sadece usule ilişkin bir formalite olmadığını, hukuk devleti ilkesi içerisinde te-lakki edilen hukuki belirlilik ilkesi ve usul ekonomisi ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Mahkeme gecikmiş, güncelliğini yitirmiş başvuruların incelenmesi ve objektif olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir.³⁶ Ayrıca AİHM uygulamasında da başvuru süresi hak düşürücü süre olarak kabul edilmekte, süresi içerisinde başvuru yapılamaması durumunda başvuru hakkı kaybedilmektedir.

II. BİREYSEL BAŞVURU SÜRESİ KURALININ UYGULANMASI VE TARTIŞMALI ALANLAR

A. Başvuru Süresinin Başlangıcında Esas Alınan Zaman

Başvuru süresi kuralı bir başka usule ilişkin kabul edilebilirlik kriteri başvuru yollarının tüketilmesi kuralı ile yakın bağlantılı durumdadır.³⁷ Gerek kanunda ve gerekse içtüzükte yer alan tüketme kavramının nasıl anlaşılması gerektiği bireysel başvuruya ilişkin diğer düzenlemeler çerçevesinde yorumlanmalıdır. Başvuru yollarının tüketilmesi kuralı ihlali gidermeye elverişli olmak koşuluyla kişinin erişimine açık, ulaşılabilir idari ve yargısal başvuru yollarını kullanmak olarak anlaşılmalıdır.³⁸ Başvurucunun bir başvuru yolunun etkinliğinde şüphe duyması, öngörülen yolu tüketmekten kendisini muaf kılmamaktadır. Bireysel başvuruya konu kamu gücü işlemlerinin neler olduğu ve hangi başvuru yollarının tüketilmesi gerektiği ayrıca ayrıntılı bir incelemeyi gerektirmesi nedeniyle, bu çalışmada ihlale konu kamu gücü işlemleri olarak yargı kararları ele alınmaktadır.

AYM İchtüzüğünün 59/3-d bendinde başvuruya eklenmesi gerekli belgeler arasında nihai karar ya da işlemi öğrenme tarihini gösteren belge sayılmıştır. AYM'nin bireysel başvuru incelmesinde

³⁶ AİHM Kararları, Kevork Ramses Malhas/Türkiye, 25 Nisan 2017, Tekin/Türkiye, 12 Şubat 2013, Zverev/Rusya, 3 Temmuz 2012.

³⁷ Şeref Gözübüyük/Feyyaz Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s.87.

³⁸ Havva Çelik, B. No: 2022/42571, 21/01/2025, § 26, Necati Gündüz ve Recep Gündüz, B. No: 2012/1027, 12/2/2013, §§ 19.

başvurunun süresi içerisinde yapıp yapılmadığını tetkik için esas aldığı tarih bu belge üzerindeki tarih olacaktır. Başvurucunun nihai karardan ne şekilde haberdar olacağı AYM kararlarında değerlendirilmiştir. AYM başvuru süresini incelediği ilk kararlarında şu şekilde değerlendirmede bulunmuştur: “[...] *başvuru süresinin başlangıç tarihinin belirlenmesi hususunda başvurunun nihai karardan yeterince bilgi sahibi olması aranacaktır. Bu noktada, nihai kararın tebliğinin öngörüldüğü hallerde tebliğ tarihinin, tebliğ şartı öngörülme hallerde ise başvurunun kararın içeriğini kesin olarak öğrenebildiği tarihin esas alınması gerekir*”.³⁹ Mahkeme sonraki içtihatlarında kanun ve içtüzükteki düzenlemeler çerçevesinde “*nihai kararın gerekçesinin tebliğinin, öğrenme şekillerinden biri olduğunu*”⁴⁰ ancak öğrenmenin gerekçeli kararın tebliği ile sınırlı olmadığını; başka şekillerde de öğrenmenin söz konusu olabileceğini”⁴¹ belirtmiştir. AYM’nin bu kararlarda AİHM uygulamasını takip ederek, nihai kararın içeriğinden yeterince bilgi sahibi olma kriterini esas aldığı görülmektedir. Konuya ilişkin AİHM içtihatları incelendiğinde, başvuru süresi kuralının özerk bir kavram olarak her başvurunun özel şartları dikkate alınarak yorumlandığı görülmektedir. AİHM genel olarak başvuru süresini başvuru veya vekilinin ihlale konu nihai karardan yeterince bilgi sahibi olduğu andan itibaren başlatmaktadır.⁴² Yeterince bilgi sahibi olmak kavramı ile anlatılmak istenen başvurunun karardan gerekçesi ile birlikte bilgi sahibi olma imkânına sahip olmasıdır.⁴³ AİHM iç hukukta kararın tebliğ edilmesi gerekliliği düzenlendiği durumlarda başvurucuya veya vekiline tebliği başvuru süresinin başlangıcında esas almaktadır.⁴⁴ Ancak herhalde nihai karar ya da işlemin tebliğ tarihinden önce öğrenilmesi durumunda başvuru süresinin başlangıç tarihi bu tarih olarak kabul edilmektedir. Bu du-

³⁹ Nail Yılmaz, B. No: 2014/4147, 10/06/2015, § 36, Taner Kurban, B. No: 2013/1583, 07/11/2013, § 21.

⁴⁰ Mehmet Ali Kurtuldu, B. No: 2013/5504, 28/5/2014, § 27.

⁴¹ Suat Bircan, B. No: 2014/16800, 01/12/2016, § 23.

⁴² AİHM Kararları, Dukovic/Karadağ, 13 Haziran 2017, § 21, Koç ve Tosun/Türkiye, 13 Kasım 2008.

⁴³ Remzi Durmaz, B. No: 2013/1718, 02/10/2013, § 22, A. C. ve diğerleri [GK], B. No:2013/1827,25/2/2016, §25.

⁴⁴ AİHM Kararları, Nacar/Türkiye, 16 Mart 2021, §40, Worm/Avusturya, 28 Ağustos 1997, § 33.

rumda ispat yükü davalı ülke üzerinedir. Böyle bir durumun varlığını davalı ülke ispat etmekle yükümlüdür.⁴⁵

AYM uygulaması da AİHM ile aynı doğrultudadır. Başvurucunun daha önce herhangi bir şekilde kararın içeriğinden haberdar olduğu anlaşılmadıkça tebliğ tarihi başvuru süresinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Başvurucunun vekille temsil edilmesi durumunda dahi kararın başvuru tarafından daha önce öğrenilmesi durumunda başvuru süresinin başlangıcı bu tarih kabul edilmektedir.⁴⁶ Bu noktada ayrı yargılama kollarında tebligatın ne şekilde yapıldığı ve tefhim kavramı da önem arz etmektedir. 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca vekille takip edilen işlerde tebligat vekile yapılmaktadır. Şahsın birden fazla vekili olması durumunda, vekillerden birine tebligat yapılması yeterlidir. Birden fazla vekili tebligat yapılması durumunda ilk tebligat tarihi esas alınmaktadır. Yine Tebligat Kanunu 7. maddesi uyarınca baro levhasına kayıtlı avukatlara elektronik tebligat yapılması zorunlu kılınmıştır. Aynı maddede *“elektronik yolla tebligat, muhatabın elektronik adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda yapılmış sayılır”* düzenlemesi yer almaktadır. Aşağıda ayrı yargılama kollarında bireysel başvuru süresinin başlama ve sona ermesine ilişkin ilkeler incelenecektir. Ancak AYM'nin mahkemeye erişim hakkı çerçevesinde tartışma konusu olan Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) sistemi üzerinden kararın okunduğu tarihin UYAP işlem kütüğünün incelenmesi neticesinde tespit edilmesi halinde başvuru süresinin bu tarihten itibaren başlayacağı,⁴⁷ ayrıca avukat UETS hesabına tebliğ gönderilen kararın PTT sorgulama raporu üzerinden okunduğunun tespit edilmesi halinde bu tarihin sürenin başlangıcı kabul edileceğine ilişkin kararları ayrı bir başlık altında incelenecektir.⁴⁸

1. Hukuk Davalarında

Hukuk davalarında bireysel başvuruda tüketilmesi gerekli ve ihlali gidermede başarı imkânı sağlayan olağan kanun yolları⁴⁹ istinaf

⁴⁵ AİHM Kararları, Ukrkava Toy/Ukrayna, 6 Şubat 2025, § 38, Z./Bulgaristan, 28 Mayıs 2020, §§ 58-59.

⁴⁶ Kadir Turgut, B.No : 2014/4985, 06/07/2017, § 25.

⁴⁷ Hüseyin Aşkan, B. No: 2017/15649, 11/12/2024, §§ 26-30.

⁴⁸ Mehmet Özcan, B.No : 2019/6266, 15/01/2020, § 27.

⁴⁹ Kanun yolu kavramı, yargılamanın taraflarına tanınan ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararların maddi ve usuli gerekçelerle yeniden incelenmesini

ve temyizdir. İstinaf kanun yolu ile ilk derece mahkeme kararları hem maddi hem de hukuka uygunluk denetimine tabi tutulmaktadır. HMK'nın 341. maddesinde istinaf edilebilecek kararlar sayılmıştır. Bu düzenlemede nihai kararların istinaf edilebileceği, ara kararların ancak asıl hükümle beraber istinaf edilebileceği belirtilmiştir.⁵⁰ Ayrıca madde metninde belirtildiği üzere miktar ve değeri yeniden değerlendirilmesine göre 2025 yılı için 40.000 Türk lirasını geçmeyen malvarlığına ilişkin davalar karar kesin olmakla istinaf edilememektedir.⁵¹ Dolayısıyla bu nitelikteki bir yargılama sonucu ilk derece mahkemesi tarafından verilen karar kesin olmakla bu kararın öğrenilmesi anından itibaren otuz günlük bireysel başvuru süresi başlayacaktır. HMK'nın 362. maddesinde temyiz edilemeyen kararlar arasında sayılan durumlarda da son etkili başvuru yolu istinaf olmakla birlikte başvuru süresi bu kararın öğrenilmesinden itibaren başlayacaktır. HMK'nın 359/4. fıkrası uyarınca temyizi kabil olmayan kararların ilk derece mahkemesi tarafından, kabil olanların ise istinaf mahkemesi tarafından re'sen tebliğe çıkarılacağı belirtilmekle, hukuk davalarında karar içeriğinin mevzuat gereği tebliğe öğrenilebileceği anlaşılmaktadır. Ancak ilk derece mahkemesi tarafından verilen kesin kararlar bakımından HMK'nın 294. maddesinde hükmün, yargılama sonunda tefhim edilerek verileceği belirtilmektedir.⁵² HMK'nın 321. maddesi uyarınca kararın tefhimi mahkemece hükme ilişkin tüm hususların gerekçesi ile birlikte açık-

ve haklılık halinde değiştirilmesini sağlayan hukuki çarelerdir. Bkz. Baki Kuru/Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 16. Baskı, 2005, s. 717; Hakan Pekcanıtez/Oğuz Atalay/Muhammed Özkes, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 590.

⁵⁰ HMK'nın 341. maddesi uyarınca "İhtiyati tedbir ve ihtiyati haciz taleplerinin reddi kararları, karşı tarafın yüzüne karşı verilen ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları, karşı tarafın yokluğunda verilen ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarına karşı yapılan itiraz üzerine verilen kararlar da" istinaf edilebilmektedir.

⁵¹ HMK m. 341'de yer alan istinafa tabi parasal sınır, kanunda sabit bir tutar olarak öngörülmemiş olup, HMK Ek Madde 1 uyarınca her yıl VUK mükerrer 298'e göre belirlenen yeniden değerlendirilme oranında artırılarak uygulanır. Ek madde, artırılan tutarın 1.000 TL'yi aşmayan kısmının dikkate alınmayacağını düzenler. Böylece istinaf sınırı, ekonomik koşullara uyum sağlayacak şekilde her takvim yılı başında otomatik olarak güncellenen dinamik bir değer niteliği taşır.

⁵² HMK'nın 294. maddesi uyarınca "[...] Hükmün tefhimi, herhâlde hüküm sonucunun duruşma tutanağına geçirilerek okunması suretiyle olur. Zorunlu nedenlerle sadece hüküm sonucunun tefhim edildiği hâllerde, gerekçeli kararın tefhim tarihinden başlayarak bir ay içinde yazılması gerekir.

lanması ile gerçekleşmektedir.⁵³ Dolayısıyla kural olarak tefhimde karar gerekçesi de açıklanmaktadır. Ancak uygulamada dava sonunda tefhim, karar sonucunun açıklanması suretiyle gerçekleştiği ve karar gerekçesi açıklanmadığı için bireysel başvuru süresi tefhimden değil gerekçeli kararın tebliğinden başlayacaktır. AYM de istinaf/temyiz başvurusunun süresinde yapılmaması nedeniyle hakkında ret kararı verilen hukuk davalarını mahkemeye erişim hakkı bağlamında incelemiş, gerekçe içermeyen hükmün tefhim edilmiş sayılamayacağını, HMK 297. maddesinde düzenlenen kısa karar açıklamasının tefhim sayılamayacağını değerlendirerek, mahkemeye erişim hakkı ihlali kararları vermiştir.⁵⁴ Hukuk davalarında olağan nihai kanun yolu ise temyizdir. HMK'nın 361-362.maddelerinde temyizi kabil olan ve olmayan kararlar düzenlenmiştir. HMK'nın 372. maddesinde temyizi kabil kararlara ilişkin verilen onama ve bozma kararlarının mahkeme yazı işleri tarafından taraflara tebliği edileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle başvuru süresi temyize tabi kararlar bakımından tebliğden itibaren başlamaktadır. Ayrıca süregelen ihlal olarak gerek ceza gerek idari ve gerekse hukuk yargılamalarında temel hak ihlali olarak ileri sürülen uzun yargılama şikâyetine ilişkin AYM bir pilot kararda yaptığı değerlendirmede, uzun yargılama ihlali iddiasını giderecek etkili bir başvuru yolu olmadığı yani bu durumun süregelen bir ihlal olduğunu belirtmiştir.⁵⁵ Bu kapsamda süregelen uzun yargılama, yargı kararlarının icra edilmemesi, uzun süreli mülkiyet hakkı ihlallerinin varlığı durumunda kural olarak başvuru süresi işlememektedir. İlgili hakların ihlalinin devamı süresince başvuruda bulunma hakkı bulunmaktadır. Kuşkusuz AİHM ve AYM tarafından verilen pilot kararlardan sonra 6384 Sayılı Kanun ile Adalet Bakanlığı nezdinden kurulan Tazminat

⁵³ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 31/10/2017 tarihli ve E.2017/19842, K.2017/17025 sayılı kararında hukuk davaları bakımından gerekçesi açıklanmamış bir ilk derece mahkemesi hükmünün tefhim edilmiş sayılamayacağı, istinaf süresinin gerekçeli kararın tebliğinde itibaren başlayacağını belirtmektedir.

⁵⁴ Rüstem Gül, B. No: 2021/26038, 22/11/2023, § 36, Vesim Parlak, B. No: 2012/1034, 20/3/2014, §§ 33, 34.

⁵⁵ Nevriye Kuruç, B. No: 2021/58970, 05/07/2022, § 43-52. AİHM de benzer şekilde Ümmühan Kaplan/ Türkiye pilot kararında Türkiye'den yoğun şekilde yapılan uzun yargılama şikâyetlerin sistematik ve yapısal sorunlardan kaynaklı olduğunu, üstelik bu ihlal iddiasını gidermeye olanak tanıyan etkili bir başvuru yolu da bulunmadığı için AİHS'nin 13. Maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının da ihlal edildiğini değerlendirmiştir. AİHM Kararı, Ümmühan Kaplan/Türkiye, 20 Mart 2012, §§ 51-58.

Komisyonu'na ihlallerin giderilmesine ilişkin görevler verilmiştir. Tazminat Komisyonu mahkeme kararlarının geç, eksik yahut hiç icra edilmemesi ve uzun yargılama şikâyetlerini incelemekle görevlendirilmiş olup 12 Mart 2024 tarihi itibarıyla başvurular Komisyon'a yapılmalıdır. AYM önünde bu nedenle derdest bulunan başvurular da Tazminat Komisyonu'na gönderilmiştir.⁵⁶ Hukuk yargılamalarında olağanüstü kanun yolu olan kanun yararına temyiz ve yargılamanın iadesi ise tüketilmesi gerekli başvuru yolları değildir. Ancak yargılamanın iadesi talebinin kabulü halinde yeniden yapılacak yargılama neticesinde verilecek hükmün kesinleşmesi neticesinde süresi içerisinde bireysel başvuruda bulunma hakkına sahip olunacaktır.

2. İdari ve Vergi Davalarında

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 45 ve 46. maddelerinde düzenlenen istinaf ve temyiz bireysel başvuruda tüketilmesi gerekli olağan kanun yolları olarak kabul edilmektedir. İstinaf ve temyiz neticesinde verilen kararlar taraflara tebliğ edilmektedir. İYUK'un 60. maddesi uyarınca kararların tebliğine dair, 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. İdari yargılama pratiğinde Danıştay genel görevli temyiz mahkemesi olarak kabul edilirken, bölge idare mahkemeleri ise sınırlı görevli temyiz mahkemeleri olarak kabul edilmektedir.⁵⁷ Genel olarak ilk derece vergi ve idare mahkemesi kararları istinaf edilebilir olmakla İYUK'un 45. maddesi uyarınca konusu *yeniden değerlendirme oranına göre her yıl artırılan parasal sınırın altında kalan* tam yargı, iptal ve vergi davalarında verilen kararlar kesin niteliktedir. Bu tür kararlar hakkında istinaf yoluna başvurulamayacağından, verilen hüküm maddi ve şekli anlamda kesin hüküm oluşur.⁵⁸ Dolayısıyla bireysel başvuru süresi ilk derece idare ve vergi mah-

⁵⁶ Yakup Keleş ve Diğerleri, B. No: 2022/100748, 10/12/2024, § 6, Lokman Yiğit ve Diğerleri, B. No: 2022/52491, 10/12/2024, § 4.

⁵⁷ A. Şeref Gözübüyük/Turgut Tan, *İdare Hukuku (Cilt II İdari Yargılama Hukuku), Turhan Kitabevi, Ankara*, 4.Baskı, 2010, s.1116.

⁵⁸ İYUK 45. maddesinin ilgili kısmı şu şekildedir:1. İdare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı, başka kanunlarda farklı bir kanun yolu öngörülmüş olsa dahi, mahkemenin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde istinaf yoluna başvurulabilir. (Değişik cümle:28/7/2024-7524/52 md.) Ancak, konusu otuz bir bin Türk lirasını geçmeyen; vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları hakkında

kemesi kararının içeriğinin tebliğ ya da başka şekilde öğrenilmesiyle başlayacaktır. İstinaf edilebilen ancak temyiz edilemeyen kararlar açısından da istinaf başvurulması gerekli son etkili hukuk mekanizması olmakla birlikte, istinaf neticesinde verilecek kararın öğrenilmesiyle otuz günlük başvuru süresi başlayacaktır. İYUK'un 45. maddesi uyarınca temyize tabi olmayan kesin nitelikteki bölge idare mahkemesi kararları verildikten sonra ilk derece mahkemesine gönderilmekte ve bu mahkemeler tarafından tebliğ edilmektedir.⁵⁹ İdari yargılamalarda nihai etkili son başvuru yolu temyiz olarak kabul edilmekte, İYUK'un 46. maddesinde temyizi kabil kararlar gösterilmektedir.⁶⁰ İYUK 50. maddesi uyarınca Danıştay'ın onama kararları kararlı veren ilk derece mahkemesine ve bir örneği de bölge idare mahkemesine gönderilmekte, dosyanın geldiği tarihten itibaren bir hafta içerisinde taraflara tebliğ edilmektedir. Ayrıca Danıştay dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalar⁶¹ bakımından temyiz merciinin Danıştay İdari ve Vergi Daireleri Kurulları olduğu unutulmamalıdır. Bu davalarda Danıştay daire kararlarının kurullar tarafından bozulması durumunda, direnme hakkı (ısrar) bulunmadığı için dava bozma kararına uy-

idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlar kesin olup, bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamaz.

⁵⁹ İYUK 45. maddesinin ilgili kısmı şu şekildedir: "Bölge idare mahkemelerinin 46'ncı maddeye göre temyize açık olmayan kararları kesindir. (Ek cümle: 20/7/2017-7035/6 md.) Bu kararlar, dosyayla birlikte kararı veren ilk derece mahkemesine gönderilir ve bu mahkemelerde yedi gün içinde tebliğ çıkarılır."

⁶⁰ Bkz. Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, 7.Baskı, 2015, s. 724 vd.

⁶¹ Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak gördüğü davalar 2575 sayılı Danıştay Kanunu 24 maddesinde düzenlenmiştir: 1. Danıştay ilk derece mahkemesi olarak: a) (Değişik: 2/7/2018 - KHK-703/184 md.) Cumhurbaşkanlığı kararlarına, b) (Değişik: 2/7/2018 - KHK-703/184 md.) Cumhurbaşkanlığı çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki düzenleyici işlemlere, c) (Değişik: 2/7/2012-6352/45 md.) Bakanlıklar ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere, d) Danıştay İdari Dairesince veya İdari İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere,^[30] e) Birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere, f) Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine, Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülme-yen kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar. 2. Danıştay, belediyeler ile il özel idarelerinin seçikle gelen organlarının organlık sıfatlarını kaybetmeleri hakkındaki istemleri inceler ve karara bağlar.

gun olarak çözümlenecektir.⁶² Bu durumda kurulların kararın içeriğinin tebliğ ya da başka şekilde öğrenilmesi ile bireysel başvurunun otuz günlük süresi başlamış olacaktır. İdari yargıda olağanüstü kanun yolu olarak kabul edilen kanun yararına temyiz ve yargılamanın yenilenmesi tüketilmesi gerekli başvuru yolları olarak kabul edilmemektedir.⁶³

3. Ceza Davalarında

Ceza yargılamalarında bireysel başvuru bakımından tüketilmesi gerekli olağan kanun yolları itiraz, istinaf ve temyizdir. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 267. maddesi uyarınca hâkim kararlarıyla kanunda belirtilen durumlarda mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna başvuru mümkündür.⁶⁴ Hakimlik kararları genellikle nihai hükme uzak doğrudan duruşmalı yargılama faaliyetine konu işlemlerin dışında kalan ceza soruşturması ve kovuşturması sürecine dairdir.⁶⁵ Hakimlik kararlarının maddi ve hukuki olarak yerindeliği nihai hükmün de doğruluğunu etkilemektedir. Bu nedenle hakimlik kararlarına karşı itiraz incelemesinin yapılması maddi gerçeğin ortaya konulması bakımından da önemlidir. İtiraz üzerine verilen kararın öğrenilmesinden itibaren otuz gün içerisinde bireysel başvuruda bulunulması gerekmektedir.⁶⁶ AYM haksız tutukluluk ihlali iddiasını incelediği bir kararında mahkeme tarafından tutukluluğun devamına

⁶² Hüseyin Bilgin, "Son Yasal Değişiklikler Bağlamında İdari Yargıda "Israr" Kararı", *SÜHFD*, 2020, C:28, S: 1, s. 96.

⁶³ Çınar, s.83 vd.

⁶⁴ 5271 Sayılı CMK'nın 267. maddesi şu şekildedir: "Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir." Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.11.2016 tarih ve 2013/11-142 Esas, 2016/463 kararında da itirazın olağan bir kanun yolu olduğu ifade edilip şu değerlendirmede bulunulmuştur: "itiraz, kural olarak hakim kararlarına, kanunda belirtilmiş olmak şartı ile de mahkeme kararlarına karşı başvurulana olağan bir kanun yolu iken, temyiz, mahkemelerin, davanın esasını çözen ve kanun koyucu tarafından hüküm olarak nitelendirilen son kararlarındaki hukuka aykırılıkların giderilmesi için kabul edilmiş olağan kanun yoludur".

⁶⁵ Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, 4.Baskı, 2010, s. 514; Gülsün Ayhan Aygörmez Uluğbay, "Güncel Tartışmalar ve Gelişmeler Işığında Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İtiraz", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, C: 16, S: Özel Sayı, s. 4028-4030.

⁶⁶ Mehmet İlker Başbuğ, B. No: 2014/912, 06/03/2014, § 54, Mehmet Emin Kılıç, B. No: 2013/5267, 7/3/2014, § 28.

karar verildikten sonra yapılan itirazın reddedildiğine ilişkin kararın öğrenilmesinden itibaren otuz gün içerisinde başvuru yapılması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁷ Ceza yargılamasında tüketilmesi gerekli diğer olağan kanun yolları istinaf ve temyizdir. Temyiz yolu kapalı olan kararlar açısından⁶⁸ tüketilmesi gerekli son etkili başvuru yolu istinaftır. Temyiz ise başvurulması gerekli son nihai etkili kanun yoludur. CMK'nın 286. maddesine temyiz başvurusu yapılacak kararlar gösterilmektedir. Ceza yargılamasında, hukuk ve idari yargılamalardan ayrı şekilde Yargıtay tarafından temyiz üzerine verilen onama kararları sanığa tebliğ edilmemektedir. Dolayısıyla temyiz neticesinde ilk derece mahkemesi kararının onama üzerine kesinleşmesi sonrası kararın öğrenilmesi ile bireysel başvuru süresi başlamaktadır. AYM ceza yargılamasına konu kararlara ilişkin hak ihlallerini incelediği başvurularda, kararın içeriğinden haberdar olunmasına dair kriterler belirlemiştir. AYM bir kararında, kovuşturmanın ertelenmesine dair kararın duruşma esnasında başvuru müdafinin yüzüne karşı verilmesiyle kararın öğrenilmiş olduğunu, başvuru süresinin bu tarihten başlayacağına hükmetmiştir.⁶⁹ Yine başvuru hakkında verilen ceza hükmünün kesinleşmesi neticesinde infazın sağlanması için düzenlenen yakalama emri üzerine başvuru hukukunun yakalanması,⁷⁰ hapis cezasının infazı veya para cezası ödenmesi için gönderilen çağrı kâğıdı veya ödeme emrinin tebliği,⁷¹ Yargıtay'da duruşma yapılması halinde kararın tefhim tarihi, tutuklu (hükmen tutukluluk durumu) olan başvurucuya hükmün kesinleşmesi nedeniyle cezaevine müddetname gönderilmesi,⁷² dosya-

⁶⁷ Hüseyin Aslan, B. No: 2022/108785, 11/12/2024, § 14, Hüseyin Yıldırım (2), B. No: 2016/32116, 19/11/2020, § 47. 6384 sayılı Kanun ile Adalet Bakanlığı nezdinde kurulan Tazminat Komisyonu 1 Haziran 2024 tarihi itibarıyla koruma tedbirleri nedeniyle oluşan maddi-manevi zararın tazminiyle de görevlendirilmiştir. Komisyon 1 Haziran 2024 sonrası CMK'nın 141/1-e-f-l bentlerinde düzenlenen nedenlere dayalı olarak tazminat talebinde bulunabileceklerdir.

⁶⁸ 5271 Sayılı CMK'nın 272. maddesi uyarınca istinaf edilemeyen kararlar şunlardır: "[...] (3) Ancak; a) (Değişik: 31/3/2011-6217/23 md.) Hapis cezasından çevrilen adli para cezaları hariç olmak üzere, sonuç olarak belirlenen onbeşbin Türk lirası dâhil adli para cezasına mahkûmiyet hükümlerine,^[106] b) Üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümlerine, c) Kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümlere, karşı istinaf yoluna başvurulamaz.

⁶⁹ Nihat Şimşek, B. No: 2014/10594, 10/03/2015, § 27.

⁷⁰ Özgür Çapkın, B. No: 2014/2546, 30/12/2014, § 22.

⁷¹ Seyfettin Barut, B. No: 2014/14594, 08/09/2014, § 23.

⁷² K.M ve M.M, B. No: 2013/8183, 18/02/2016, § 35, Mehmet Şerif Demir, B. No: 2013/8714, 03/02/2016, § 20.

dan evrak veya fotokopi alınması kararın içeriğinin öğrenilmesi şekilleri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca AYM, herhalde Yargıtay ceza daireleri kararının ilk derece mahkemesine ulaşması, yani kararın gerekçesinin ulaşılabilir hale gelmesinden sonra, başvurucunun gerekli özeni gösterip karara erişmesini ve en geç 3 ay içerisinde de kararın öğrenilmiş kabul edileceğini belirtmektedir.⁷³ AYM bu şekilleri sınırlı olarak kabul etmemiş, her durumda olayın koşullarına göre nihai kararın başka şekillerde de öğrenilebileceğini belirtmiştir.

Ceza yargılamasında olağanüstü kanun yolları olarak mevzuatta düzenlenen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı itirazı, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi tüketilmesi gerekli olmayan başvuru yollarıdır.⁷⁴ Ancak gerek Yargıtay Başsavcılığı itirazı ve gerekse yeniden inceleme taleplerinin kabulü halinde yeniden başlayacak yargılama süreçleri neticesinde verilecek kararların kesinleşmesi sonrasında bireysel başvuruda bulunmak mümkün olacaktır.⁷⁵ Keza yargılamanın yenilenmesi talebinin hükmü veren ilk derece mahkemesi tarafından reddedilmesi sonrasında bu karar karşı itiraz yoluna başvurulması ve itirazın da reddinden sonra da süresinde bireysel başvuruda bulunulabilecektir. Bu durumda başvurunun sadece yargılamanın yenilenmesi talebinin incelenmesiyle sınırlı olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca Anayasa'nın 17 ve AİHS'nin 2 ve 3. maddelerinde düzenlenen yaşam hakkı⁷⁶ ile kötü ve alçaltıcı muamele yasağı ihlali iddialarına ilişkin devleti pozitif yükümlülükleri kapsamında etkin bir soruşturma yürütmediğinin değerlendirildiği durumlarda başvuru süresi farklı kabul edilmektedir. Bu durumlarda, başvuru ihlal iddi-

⁷³ A.C ve Diğerleri, B. No:2013/1827, 25/02/2016, § 31.

⁷⁴ AYM bireysel başvuru yoluyla incelediği bir ihlal iddiasına ilişkin şu değerlendirmede bulunmuştur: "Ceza yargılamasında tüketilmesi gereken son başvuru yolu temyiz aşaması olup temyiz incelemesinden geçen kararlara karşı itiraz yolu, 5271 sayılı Kanun'un 308. maddesi gereğince Yargıtay Cumhuriyet başsavcısına tanınmıştır. Dolayısıyla başvurucunun itiraz yoluna gidilmesi istemi, sadece Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının takdirini harekete geçirmeye yönelik bir taleptir. Bu kapsamda yapılan başvurular bireysel başvuru öncesinde tüketilmesi gereken bir yol olarak kabul edilmediğinden bu yola gidilmesinin bireysel başvuru süresi üzerinde herhangi bir etkisi olmayacaktır." Ali Önal, B. No: 2015/11798, 25/05/2017, § 44, Menduh Ataç, B. No:2013/1751, 13/06/2013, § 16.

⁷⁵ Fahamettin Onur Saçar, B. No: 2014/4081, 21/06/2017, § 22.

⁷⁶ Oktay Bahadır, *Yaşam Hakkı-Yaşama Hakkı*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.148 vd.

alarına ilişkin etkili soruşturma yapılmadığını değerlendirildiği veya değerlendirmesi gerektiği andan itibaren başvuru süresi içerisinde bireysel başvuruda bulunmalıdır.⁷⁷

4. UYAP Sistemi Üzerinden veya UETS Aracılığıyla Nihai Kararın Öğrenildiğinin Kabulü

AYM Hüseyin Aşkan kararıyla birlikte başvuru süresine ilişkin daha önce uygulamada rastlanmayan yeni bir içtihatla bulunmuştur. Mahkeme bu başvuruda, başvuru vekilinin UYAP Avukat Bilgi Sistemi üzerinden nihai kararı açıp okuduğunu, dolayısıyla kararın öğrenme tarihinin UYAP evrak işlem kütüğünden anlaşılan tarih olduğunu değerlendirerek süre aşımı nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir. UYAP evrak işlem kütüğü bir yargılama sırasında gerçekleştirilen tüm hareketlerin dijital olarak kaydedildiği log⁷⁸ sistemidir. UYAP işlem kütüğünde, dosya görüntüleme kayıtları, belge ekleme, silme, güncelleme kayıtları, avukatlar veya vatandaşlar tarafından dosyaların görüntüleme, evrak indirme kayıtları, mahkeme yazışmaları gibi geniş ölçüde yargılama faaliyetine yönelik işlem kayıtları bulunmaktadır. Bu nedenle yargılama faaliyetine katılan ve yasal olarak UYAP sistemine erişimi bulunan hâkim, savcı, kâtip gibi görevlilerin de gerçekleştirdikleri işlemler kütüğe kaydedilmektedir. Sistem üzerinde yapılan işlemler “doküman okundu, doküman imzalandı, evrak oluşturuldu, evrak gönderildi, evrak eklendi” şeklinde kayıtlarla ifade edilmektedir. Bu kayıtlar kural olarak silinemez nitelikte olup zaman damgası taşımakta yani tam olarak hangi eylemin ne zaman gerçekleştirildiği de kaydedilmektedir.

AYM ilk olarak Hüseyin Aşkan kararında, evrak işlem kütüğünde yer alan kayıtları esas alarak başvuruyu süre bakımından kabul edilemez bulmuştur. Mahkeme bu kararda, sistemde vekaletnamesi bulunan avukatların nihai kararın gerekçesine de ulaşma imkânı bulunduğunu, bu işlemlerin değişmez bir şekilde UYAP evrak işlem kütüğüne kaydedildiğini, bu kütükte yapılan incelemede nihai gerekçeli kararın

⁷⁷ AİHM Kararı, Varnava ve Diğerleri/ Türkiye, 18 Eylül 2009, § 157.

⁷⁸ Log, bir işletim sisteminin faaliyetleri esnasında gerçekleştirilen içersinde kullanıcı bilgilerinin, hataların, IP bilgilerinin de bulunduğu birçok işleme ilişkin zaman damgalı kayıtlardır.

başvurucunun avukatı tarafından açılarak okunduğunun tespit edildiğini, bu tarihten itibaren başvuru süresini aşan bir tarihte yapılan bireysel başvurunun süre aşımı nedeniyle kabul edilemez bulunması gerektiğini belirtmiştir.⁷⁹

Mahkeme daha sonra genel kurul formasyonu ile karar verdiği bir başka başvuruda da benzer bir olayı incelemiştir. AYM Ümran Özkan başvurusunda avukat tarafından nihai gerekçeli kararın UYAP üzerinden öğrenilmesinin yanı sıra avukatla temsil edilen başvurunun da UYAP vatandaş sistemi üzerinden kararı öğrenmesi durumu hakkında değerlendirmede bulunmuştur. AYM bu kararda öz olarak, her ne kadar başvuru vekille temsil edilmiş ve nihai karar ileri bir tarihte vekile tebliğ edilmişse de başvurunun UYAP vatandaş sistemi üzerinden kararı daha önceki bir tarihte öğrenmiş olduğunu varsayarak başvuruyu süre aşımı nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.⁸⁰ Karar 8

⁷⁹ Hüseyin Aşkan, §§ 27-29. AYM Kent Çarşı Yönetimi başvurusunda yine benzer bir konuda incelemede bulunmuştur. Yine başvuru vekili tarafından UYAP evrak işlem kütüğü üzerinden yapılan incelemede başvuru vekili tarafından kararın okunduğunun tespit edildiği, bu tarihten itibaren otuz gün içerisinde başvuruda bulunulmadığı, bu nedenle süre aşımı nedeniyle başvurunun kabul edilemez bulunduğu belirtilmiştir. Karara muhalif kalan üye Selahattin Menteş tarafından yazılan serh dikkat çekicidir. Menteş, hukuk sistemlerinde bireyler hakkında sonuç doğrudan hukuki işlemlerin ve neticelerinin bireylere tebligat yoluyla bildirildiğini, usulüne uygun tebligat yapılmasının adil yargılanma hakkı ve hukuki öngörülebilirlik ilkesinin gereği olduğu belirtmiştir. Ayrıca, her ne kadar bireysel başvuru usulünde başvuru süresi bakımından tebligat değil de öğrenme esas alınmışsa da, bu durumlar hukuk sisteminde ilgili işlemde muhatapın haberdar olmasının arızı ve tesadüf olduğu durumlara hasredildiğini, tebliğ öncesi UYAP kayıtlarından hareketle başvuru süresinin geçirildiğinin değerlendirilmesinin mahkemeye erişim hakkına orantısız bir müdahale olduğunu, Hüseyin Aşkan kararındaki ilkelerin daha önceki başvurulara da teşmil edilmesinin öngörülebilirlik ve etkili başvuru hakkına da aykırı olduğu belirtilmiştir. Kent Çarşı Yönetimi, B. No: 2019/21781, 23/11/2021.

⁸⁰ AYM bu kararda şu değerlendirmede...] Somut olayda yargılama sürecinde nihai karar olan Bölge İdare Mahkemesi ilamına ilişkin olarak UYAP evrak işlem kütüğü üzerinde yapılan incelemede ilgili kararın başvuru tarafından 27/3/2019 günü saat 18.09'da açılarak okunduğu tespit edilmiştir. Bir başka deyişle başvurunun vekiline 6/4/2019 tarihinde tebliğ yapılmışsa da daha önce başvuru asilinin UYAP üzerinden 27/3/2019 tarihinde başvuruya konu karara erişim sağlayarak kararı öğrendiği görülmüştür. 45. Bölge İdare Mahkemesi ilamını başvurunun UYAP üzerinden okuduğunun, bu kapsamda 27/3/2019 tarihinde bireysel başvuruya ilişkin nihai karardan haberdar olduğunun ve bu doğrultuda bireysel başvuru süresinin 27/3/2019 tarihinden itibaren işlemeye başladığının kabul edilmesi gerekir." Ümran Özkan, B. No: 2019/13338, 8/03/2023, § 44.

lehte oya karşı 7 muhalif oy olmak üzere oyçokluğuyla alınmıştır. Kararda yer alan muhalif görüşler kanaatimizce önemlidir. Farklı gerekçeler sunulmakla beraber, çoğunlukla 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 11. maddesine ve konu hakkında Yargıtay içtihadı birleştirme kararına atıfla⁸¹, vekille temsil edilen işlerde sürelerin asile değil vekile tebligle başlayacağını, dolayısıyla daha nitelikli hukuki yardımdan faydalanmak için vekille temsil edilen başvurucudan bu kuralı bilmesini beklemenin hukuk devleti ve hukuki öngörülebilirlik ilkelerine aykırılık teşkil edeceğini, usul kurallarının aşırı şekilci yorumlanmasının mahkemeye erişim hakkını ihlal edeceği değerlendirilmiştir.

Birnur Doğan başvurusunda ise AYM tarafından cezaevinde tutuklu bulunan başvurucunun e-devlet şifresi kullanılarak dışarıda bulunan yakınları tarafından UYAP vatandaş sistemi üzerinden nihai kararın açıldığı tarihin, başvuru süresinin başlangıcı olarak kabul edileceği belirtilmiştir.⁸² AYM başvurucunun onayı ve rızası dahilinde kişisel nitelikteki e-devlet uygulaması giriş şifresini verdiği üçüncü kişilerce kararın açıldığı tarihin süre bakımından belirleyici olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca bu kararda, CMK hükümleri çerçevesinde ceza yargılaması esnasında atanan zorunlu müdafinin Yargıtay onama kararını UYAP sistemi üzerinden açmış olmasının başvuru süresinin başlangıcında esas alınacağına da kanaat getirilmiştir.⁸³ AYM, başvuru süresinin başlangıcına dair UETS yoluyla avukatlara yapılan tebligatlara dair de farklı bir değerlendirmede bulunmuştur. Mahkeme Meh-

⁸¹ Yargıtay'ın 10.7.1940 tarihli ve E. 1940/7 - K. 1940/75 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı

⁸² Birnur Doğan, B. No: 2020/34420, 31/01/2024, § 57.

⁸³ AYM'nin bu kanaatine karşı, karşı oylarda ifade edilen görüşlerin yerinde olduğunu düşünmekteyiz. Şöyle ki, kararda belirtildiği üzere Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Müdafî ve Vekillerin Görevlendirilmeleri ile Yapılacak Ödemelerin Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik'in 7. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendi uyarınca baro tarafından görevlendirilen zorunlu müdafinin görevi "esasa ilişkin hükmün kesinleşmesi" ile sona ermektedir. Yine 6216 sayılı AYMK ile AYM İçtüzüğünde vekille yapılan başvurulara vekaletnamenin sunulması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca vekaletnamede açık şekilde vekilin bireysel başvuruda bulunma konusunda yetkilendirilmiş olması da gerekmektedir. Bu kapsamda ceza yargılaması ile sınırlı olarak görevlendirilen müdafinin kanun gereği görevi sona erdikten sonra kararı öğrendiği tarihi bireysel başvuru prosedüründe süre başlangıcı olarak kabul etmek zorunlu müdafilik kurumunun mahiyetine aykırılık teşkil etmektedir.

met Özcan kararında, Tebligat Kanunu'nun 7/a bendinde düzenlenen ve diğer yargılama kollarında uygulanan UETS yoluyla yapılan tebligatlar için öngörülen "tebligatın muhatabına ulaştığı tarihten itibaren beş gün sonra yapılmış sayılacağı" kuralından ayrılmıştır.⁸⁴ AYM, nihai gerekçeli kararın avukat tarafından açıldığına dair delil kaydının oluşturulduğu tarihin süre başlangıcı olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁵ Dolayısıyla, AYM uygulamasında, tebligatın PTT sorgulama ekranında açıldığı tarih başvuru tarihi olarak kabul edilecektir.⁸⁶

AYM tarafından bireysel başvuruda sıklıkla AİHM içtihatları takip edilmekle, konuya ilişkin AİHM içtihadının da bu durumda incelenmesi gerekmektedir. Mahkemenin doğrudan UYAP sistemi üzerinden ya da UETS aracılığıyla vekil tarafından gerekçeli nihai kararın öğrenilmesine ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı bir kararı bulunmamaktadır. AİHM, Alada/Türkiye kararında ceza yargılaması neticesinde verilen Yargıtay onama kararının ilk derece ceza mahkemesi yazı işleri müdür-

⁸⁴ Mehmet Özcan, B. No: 2019/6266, 15/01/2020.

⁸⁵ Mehmet Özcan, § 27.

⁸⁶ Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan konuya ilişkin "Ulusal Elektronik Tebligat Sistemi ile İlgili Teknik Kriterlere İlişkin Usul ve Esaslar" düzenlemesinin "Deliller" başlıklı 5. maddesinin ilgili kısmı şu şekildedir: Madde 5 – (1) UETS süreci işleyişi içerisinde aşağıdaki deliller oluşturulacaktır. a) Tebligat kabul edildi (SubmissionAcceptanceRejection:Acceptance): Gelen iletinin gerekli kontroller sonrası muhatap hesabına teslim edilmek üzere UETS tarafından teslim alındığının delilidir. b) Tebligat kabul edilmedi (SubmissionAcceptanceRejection:Rejection): Gelen tebligatın içinde virüs olması, gönderici tarafından hazırlanan paketteki özet değerinin UETS'ye gelen paketin özet değeri ile tutarsız olması, gönderilebilecek ileti büyüklüğünden daha büyük değerde ileti gönderilmiş olması gibi durumlarda, UETS tarafından gönderinin kabul edilmediğine dair üretilen delildir. c) Tebligat teslim edildi (DeliveryNonDeliveryToRecipient:Rejection): Tebligatın alıcı için ayrılmış tebligat alanına (hesabına) başarılı bir şekilde konulduğuna veya sadece PTT UETS Bilişim sistemi ile hesap sahibinin bilişim sistemi arasındaki entegrasyon ile tebligatlarını alan hesap sahiplerine başarılı bir şekilde aktarıldığına dair oluşturulan delildir. ç) Tebligat teslim edilmedi (Delivery Non Delivery To Recipient: Non Delivery): Tebligatın alıcı için ayrılmış tebligat alanına (hesabına) konulamadığına veya sadece entegrasyon ile tebligatlarını alan hesap sahiplerine 24 saat içinde başarılı bir şekilde aktarılamamasına dair oluşturulan delildir. d) Tebligat okundu (Retrieval Non Retrieval By Recipient: Retrieval): tarafından açıldığında oluşturulan delildir. Tebligatın, alıcısı e) Tebligat okundu kabul edildi (Retrieval Non Retrieval By Recipient: Retrieval Timeout): Tebligatın, alıcının hesabına iletilmesini müteakip mevzuat gereği belirlenen süre sonunda otomatik oluşturulan delildir.

lüğüne gelmesiyle, başvuru hukukunun karardan etkili olarak haberdar olma imkanının başladığını, bu nedenle UYAP sistemi üzerinden kararın henüz yayımlanmamış olmasının veya daha sonraki bir tarihte yayımlanmış olmasının başvuru süresinin hesaplamasında dikkate alınmayacağını belirtmiştir.⁸⁷ Üçdağ/Türkiye kararında ise başvuru süresi koşuluna ilişkin temel ilkeleri mahkemeye erişim hakkı çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu kararda hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen ve karara itiraz eden başvuru hukukunun itiraz neticesinde verilen kararın kendisine tebliğ edilmemesi nedeniyle başvuru süresinin geçirildiği iddiası incelenmiştir.⁸⁸ AİHM süre koşulunun amacının hukuki güvenlik ve adaletin iyi işlemesi ilkeleri olduğunu, ancak usul kurallarının önemli ölçüde şekilci olarak yorumlanarak başvurucuya özellikle aşırı bir özen yükümlülüğü getirmenin yerinde olmayacağını belirtmiştir. AİHM başvuru süresine ilişkin yaptığı değerlendirmelerde başvuru hakkının etkili olarak korunmasını sağlayacak şekilde olayın somut koşullarına göre yorumlanması gerektiğini ifade etmektedir. Mahkeme, başvuru süresinin başlangıcında iç hukuktaki usul kurallarını da dikkate alarak, başvuru hukukunun nihai karardan yeterince bilgi sahibi oldukları anı süre başlangıcı olarak kabul etmektedir.⁸⁹ AİHM, UYAP aracılığıyla kararın okunduğu gerekçesiyle AYM tarafından kabul edilmezlik kararı verilen başvurulara ilişkin henüz bir karar vermemişse de halihazırda bu nitelikteki bazı başvuruları özellikle mahkemeye erişim hakkı bakımından incelemeye başlamıştır. AİHM, Bağırın ve Yıldırım/Türkiye başvurusunda ilk defa başvuru vekilleri tarafından nihai gerekçeli kararın UYAP sistemi üzerinden öğrenilmesi gerekçesiyle AYM tarafından verilen kabul edilemezlik kararını adil yargılanma hakkı çerçevesinde

⁸⁷ AİHM Kararı, Alada/Türkiye, 7 Temmuz 2015, § 41.

⁸⁸ Mahkeme bu kararda AYM tarafından süre aşımı nedeniyle kabul edilemez bulunan bir şikâyeti incelemiştir. AYM, hakkında HAGB kararı verildikten sonra başvuru hukukunun itirazının reddi sonrası bu kararın başvuru hukukuna CMK'nın 35. maddesi uyarınca tebliğ edilmesi gerekirken tebliğ edilmemesi sonrasında kararın, kararına itiraz edilen ilk derece mahkemesi kalemine dönmesi ve kesinleşme şerhi hazırlanması tarihini başvuru süresinde esas almıştır. AİHM yapmış olduğu değerlendirmede, daha önce kendisine yapılan başvurularda Türkiye uygulamasında HAGB kararlarının taraflara tebliğ edildiğinin bildirildiği, ancak bu başvuruda kararın tebliğ edilmemesine rağmen, başvuru hukukunun öğrenilmesinin beklenmesinin ağır yük oluşturacağı ve mahkemeye erişim hakkını zedeleyeceği belirtilmiştir. AİHM Kararı, Üçdağ/Türkiye, 31 Ağustos 2021, § 48.

⁸⁹ AİHM Kararı, Koç ve Diğerleri/Türkiye, 13 Kasım 2008, § 6.

incelemiştir.⁹⁰ Mahkeme bu başvuru hakkından henüz karar vermemekle birlikte, cevaplama amacıyla davalı hükümete sorular yöneltmiştir. Komünike mektubunda konu hakkında şu spesifik soru yöneltilmiştir: “Başvurucular, AİHS 6. maddesi uyarınca kendilerine yöneltilen suçlamaların karara bağlanmasında adil yargılanma hakkına sahip oldular mı? Özellikle, Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvurulara ilişkin süre kurallarını hatalı şekilde uygulaması sonucunda başvuru sahiplerinin mahkemeye erişim hakları ihlal edilmiş midir?”.⁹¹ AİHM pratiğinde genellikle ihlal çıkması olası iddiaların davalı devlete soru olarak yöneltildiği bu noktada unutulmamalıdır. Ayrıca, yol gösterici olması bakımından AİHM’nin Legros ve Diğerleri /Fransa ile Hanzevacki/Hırvatistan kararlarına da kısaca değinmek gerekmektedir. Mahkeme bu kararlarda, iç hukukta yerel mahkemelere süresi içerisinde başvurulmasına rağmen, yargılama devam ederken gerçekleşen içtihat değişikliği nedeniyle davaların süre aşımı nedeniyle reddedilmesini mahkemeye erişim hakkı ihlali olarak değerlendirmiştir. Mahkeme sonradan içtihat değişikliği nedeniyle başvuru hakkının ortadan kalkmasının, başvuru sahipleri için hakkın özüne zarar verecek derecede öngörülemez olduğunu belirtmiştir.⁹²

Yukarıda konuya ilişkin AYM ve AİHM içtihatları izah edilmeye çalışıldıktan sonra, öncelikle bireysel başvuru hakkının bir temel hak teşkil ettiğini, ayrıca bu hakkın kullanımına ilişkin yargılama sürecinde adil yargılanma hakkı ilkesinin gereklerine uyulması gerektiği de açıktır.⁹³ Dolayısıyla hakkın kullanımını güçleştiren her türlü uygulamanın mahkemeye erişim hakkına müdahale teşkil edeceği aşikardır. UYAP sistemi üzerinden kararın okunduğu kabulüyle sürenin başlatılması esasında bir temel hak olarak tezahür eden bireysel başvuru hakkına bir müdahaledir. Mahkemeye erişim hakkına bu müdahalenin hak ihlali teşkil etmemesi için gerek Anayasa ve gerekse AİHM içtihatları çerçevesinde kanunla öngörülmesi, meşru amacının bulun-

⁹⁰ AİHM Kararı, Özkan Bağır ve Yusuf Yıldırım/Türkiye, 25 Mart 2024.

⁹¹ Ayrıca, belirtmek gerekir ki AİHM, bu başvurudan daha önce AYM tarafından UYAP sistemi vasıtasıyla nihai kararın açıldığı gerekçesiyle kabul edilemez bulunan başvurular hakkında istikrarlı şekilde iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilemezlik kararları vermiştir.

⁹² AİHM Kararları, Legros ve Diğerleri/Fransa, 9 Kasım 2023, § 161, Hanzevacki/Hırvatistan, 5 Eylül 2023, §40.

⁹³ Abdulkadir Karaarslan, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Uygulama Sorunları*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020, s. 54 vd.

ması ayrıca demokratik toplumda zorunlu ve ölçülü/orantılı olması gerekmektedir. Hali hazırda AYM, Mahkeme İçtüzüğü'nün 70. maddesi ve 6216 sayılı AYMK'nın 49/3. maddesi gereğince bireysel başvuru incelemesinde başvuruya ilişkin gerekli gördüğü bilgi, belge ve delilleri ilgili kurumlardan talep edebilmektedir.⁹⁴ AYM'nin UYAP işlem kütüğünde yer alan kayıtlara ve ayrıca UETS üzerinde yer alan dijital kayıtlara erişiminin kanuni temelini belirtilen maddeler olduğu düşünülmektedir. Ancak, ayrı bir makale konusu olabilecek ve özellikle mahkemeye erişim hakkı ve haberleşme hürriyetini de konu edinen özel hayata saygı hakkı çerçevesinde değerlendirilecek bu durumun kanunilik şartını taşıdığı açık değildir. Kanunla öngörülme kriteri her ne kadar adlandırmadan bağımsız maddi anlamda objektif, genel ve soyut düzenlemeleri içerse de herhalde düzenlemenin öngörülme ve erişilme şartlarını aynı anda sağlaması gerekmektedir.⁹⁵ Özellikle öngörülme kriteri, yasa metninin bireylerin metne göre davranışlarının sonuçlarını öngörülebilecek açıklıkla kaleme alınmış olmasını gerektirmektedir.⁹⁶ Gerek AYMK ve gerekse AYM İçtüzüğü'nün ilgili maddeleri incelendiğinde, kişisel veri niteliğinde olan ve özel hayata saygı hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerekli olan UYAP işlem kütüğündeki kayıtların AYM tarafından denetime elverişsiz şekilde talep edilebileceğini beklemek bireylere bu konuda olağandışı bir özen yükümlülüğü getirmek manasına gelecektir. Keza her ne kadar içtüzükte talep edilecek bilgi ve belgeler konusunda ayrıntılı bir düzenleme yer alsa da müdahalenin kanuni temelini oluşturan AYMK'da bu derece ayrıntılı bir düzenleme yer almamaktadır. Sonuç olarak mevcut haliyle mahkemeye erişim hakkı ve özel hayata saygı hakkına müdahale

⁹⁴ AYM İçtüzüğü 70/1 maddesi şu şekildedir: "Mahkeme, kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında yasama, yürütme, yargı organları, kamu idareleri, kamu görevlileri, bankalar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle doğrudan yazışır, bilgi ve belge ister, gerekli gördüğü her türlü belge, kayıt ve işlemi inceler, bilgi almak üzere her derece ve sınıftan kamu görevlileri ile ilgilileri çağırabilir, idare ve diğer tüzel kişilerden temsilci isteyebilir." AYMK 49/3. maddesi de şu şekildedir: "Komisyonlar ve bölümler bireysel başvuruları incelerken bir temel hakkın ihlal edilip edilmediğine yönelik her türlü araştırma ve incelemeyi yapabilir. Başvuruyla ilgili gerekli görülen bilgi, belge ve deliller ilgililerden istenir."

⁹⁵ Ömer Oral, B. No: 2023/33667, 9/01/2025, § 43, Tuğba Arslan, B. No: 2014/265, 25/6/2014, § 82.

⁹⁶ Abdulkadir Karaarslan, "İfade Özgürlüğü Bağlamında Terör Propagandasının Yasaklanması Sorunu", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2014, S: 4), s. 327.

teşkil eden süre kuralına ilişkin AYM pratiğinin kanunla öngörülme kriterini karşılamadığı değerlendirilmektedir. Kaldı ki, temel hak ve hürriyetleri sınırlayan hükümler istisna olarak kabul edilmeli ve dar yorumlanmalıdır.⁹⁷ Ayrıca müdahalenin temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin diğer iki kriter olan Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen haklı sebeplerden bir veya daha fazlasına dayanma ve ölçülülük ilkesine aykırı olmama koşullarına uygunluğu da değerlendirilmelidir.⁹⁸ Öncelikle yukarıda açıklandığı üzere süre kuralının meşru amacı hukuk devlet ilkesi içerisinde kabul edilen hukuki belirlilik ve hukuku güvenlik ilkeleri olarak kabul edilmektedir.⁹⁹ Ancak ölçülülük ilkesi bakımından mahkemeye erişim hakkına ilişkin AYM içtihadını incelemek gerekmektedir. AYM diğer yargı kollarını konu edinen benzer nitelikteki başvurularda mahkemeye erişimi zorlaştıran ve hatta imkânsız kılan uygulamaların mahkemeye erişimi hakkını ihlal edeceğini, bu kapsamda usul kurallarının mahkemeler tarafından aşırı şekilci yorumlanması ve uygulanması neticesinde adil yargılanma hakkının ihlal edileceğini belirtmiştir.¹⁰⁰ AİHM içtihatları da aynı doğrultudadır.¹⁰¹ AİHM genel olarak kabul edilebilirlik kurallarının AİHS'de yer alan hakların etkili ve pratik olarak kullanılmasını sağlayacak şekilde yorumlanması gerektiğini belirtmektedir.¹⁰² Bu çerçevede AYM'nin özellikle UYAP işlem kütüğünü üzerinden gerek başvuru ve gerekse vekil tarafından kararın açıldığı tarihi başvuru süresi bakımından esas alması aşırı şekilci bir yorum olmakla, başvuru ya ölçsüz bir yükümlülük getirmektedir. Bu nedenle bu şekilde bir değerlendirme bireysel başvuru hakkının kullanımını ölçsüz olarak güçleştirmekte ve mahkemeye erişim hakkının ihlali teşkil etmektedir. Gerek AYM kararlarında ve gerekse AİHM kararlarında süre başlangıcında esas alınan nihai gerekçeli karardan fiili olarak yeterince bilgi sahibi olmak kavramı, sistem üzerinde kararın dijital olarak açılması ile her zaman gerçekleşmeyecektir. Aynı değerlendirme UETS üzerin-

⁹⁷ Aynur Yongalık, "İstisnalar Dar Yorumlanır Kuralı ve Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, C:60, S:1, s. 10.

⁹⁸ L.C.E, B. No: 2022/42369, 26/02/2025, § 24.

⁹⁹ Şener Berçin, B. No: 2013/5516, 22/01/2015, § 53.

¹⁰⁰ Özkan Şen, B. No: 2012/791, 7/11/2013, § 52.

¹⁰¹ AİHM Kararı, Walchli/Fransa, 26 Temmuz 2007, § 29.

¹⁰² David Harris/Michael O'Boyle/Colin Warbrick, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Avrupa Konseyi Yayınları, Ankara, 2013, s. 785.

den evrakın açıldığı tarihle ilgili de geçerlidir. Keza belirtmek gerekir ki, UYAP vatandaş-UYAP avukat ve UETS dahilindeki bilgiler kişisel veri olarak kabul edilmelidir. Bu sistemler üzerinde kullanıcıların yaptığı tüm işlemlere, zaman damgalı olarak sadece şifreli erişim izni olanlar tarafından erişilebilmektedir. Dolayısıyla mevcut kayıtlar belirlenebilir bireylere ait dijital verileri içermesi nedeniyle hem kişisel veri, ayrıca avukatlar bakımından mesleki veri kapsamında değerlendirilmelidir.¹⁰³ Özel hayata saygı hakkının korunması kapsamında bulunan bu nitelikteki kişisel verilerin AYM tarafından edinilmesi hakka açık bir müdahale teşkil etmektedir. Bu çerçevede müdahalenin kanuni temeli bulunmamakta, orantılı olmadığı da değerlendirilmektedir. Keza AYM önünde görülen bireysel başvuru incelemesi de adil yargılanma hakkı gerekliliklerine riayet etmelidir. Bu nedenle AYM tarafından tek taraflı olarak UYAP işlem kütüğü kayıtlarının alınması ve bu kayıtların doğruluğunun, tutarlılığının başvuru ve vekilleri tarafından tetkik edilememesi silahların eşitliği ilkesi bakımından da ihtilafa neden olacaktır. Kaldı ki, UYAP üzerinden halihazırda görevli hâkim ve cumhuriyet savcılarının kullanımına açık bulunan “Yüksek Yargı Karar Arama” sekmesi üzerinden Danıştay ve Yargıtay gibi yüksek yargı makamlarının kararlarına taraflarının erişimin önce erişim de mümkün bulunmaktadır. Dolayısıyla, görevli hâkim- cumhuriyet savcısı tanıdıkları bulunan kimselerin nihai yüksek mahkeme kararlarının kendilerinin erişimine açılmadan öğrenme imkanları da bulunmaktadır. Bu neviden ihtimaller de dikkate alındığında mahkemeye erişim hakkı ile ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesinin de ihlali tartışma konusu olacaktır.

Yukarıda ifade edilen ilkeler çerçevesinde AİHM tarafından bu konuda öncelikle mahkemeye erişim hakkı bakımından ihlal kararı verileceği değerlendirilmektedir. AYM’nin zaman içerisinde ağırlaşan iş yüküne bir çözüm olarak geliştirdiği içtihadın aşırı şekilci bir yorum olduğu ve mahkemeye erişim hakkını zorlaştırdığı aşıkardır. AYM’nin bireysel başvuru uygulaması ile öncelikli amacı temel hak ve hürriyetlerin etkin olarak korunması olmalıdır. Bu nedenle temel haklar mahkemesi olarak nitelendirilen AYM’nin, mahkemeye erişimi usul

¹⁰³ 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu m. 3 uyarınca, belirli ya da belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi “kişisel veri” dir.

kurallarını aşırı şekilci yorumlayarak ve iş yükü gerekçesine sığınarak engellemesi yerinde değildir.

B. Başvuru Süresinin Sona Ermesinde Esas Alınacak Zaman

Bireysel başvuruda kıyas hükümleri gereğince HMK ve CMK'da yer alan düzenlemeler süre kuralına ilişkin uygulanmaktadır. 6100 sayılı HMK'nın 90 ila 94. maddeleri ve 5271 sayılı CMK'nın 39. maddesinde sürelerin hesaplanmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Kural olarak, ihlale neden olduğu iddia edilen kamu gücü işlem ya da eyleminin öğrenildiği veya öğrenilmesi gerektiği tarihten başlayan başvuru süresi otuzuncu gün mesai saati sonunda sona ermektedir. Başvuru süresinin son gününün hafta sonu veya resmî tatil gününe rastlaması durumunda takip eden ilk iş günü mesai bitimine kadar süre uzamaktadır.¹⁰⁴ HMK'nın 92. maddesinde sürelerin gün olarak belirlendiği durumlarda tebliğ ve teftih edilen gün süre hesabında dikkate alınmamaktadır. Bu nedenle otuz günlük başvuru süresin tebliğ, teftih veya nihai kararın herhangi bir şekilde öğrenildiği tarihin ertesi gününden itibaren başlamaktadır.

Bireysel başvuruda diğer yargı kollarının aksine adli tatil boyunca başvurusu süresi durmamaktadır. Gerek 6216 sayılı AYMK'da gerekse AYM İctüzüğünde adli tatil sürecine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu süreçte de yargısal faaliyetler olağan şekilde devam etmektedir. AYM bireysel başvuru kararlarında adli tatile ilişkin hükümleri uygulamayacağını belirterek süre aşımı nedeniyle kabul edilemezlik kararları vermiştir.¹⁰⁵ Ayrıca idari tatil dönemlerinde yargısal faaliyetler devam ettiği için bu sürelerin başvuru süresine dahil edilmesi gerekmektedir. AYM kararlarında da idari tatil sürelerinin başvuru süresini uzatmayacağını belirtmektedir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Çınar, s. 67.

¹⁰⁵ Turgut Tayyar, B. No: 2013/7168, 15/10/2014, § 18, Fahri Olgun, B. No: 2022/85888, 13/05/2025, § 12, Hakan Tokaç, B. No: 2021/46801, 8/02/2021, § 3.

¹⁰⁶ Abdülkadir Önen, B. No: 2014/16212, 28/9/2016, § 36, Mustafa Helvacı, B. No: 2019/20329, 2/10/2024, § 15.

C. Başvuru Süresinin Geçirilmesi Durumunda Başvurucunun Hakları (Mazeret)

Kural olarak başvuru doğrudan kendisine atfedilen bir kusur nedeniyle yani kendi hatasıyla süresi içerisinde başvuruda bulunmamışsa artık bireysel başvuruda bulunamayacaktır. Buna karşın başvuru sahiplerine atfedilmeyen nedenlerle başvuru süresinin kaçırılmış olması ihtimalinde de aynı sonuca varmak, kuşkusuz telafisi imkânsız zararlara neden olacaktır. AYMK 47/5. maddesinde¹⁰⁷ ve AYM İçtüzüğü'nün 64. maddesinde düzenlenen haklı mazeret kavramı ile süreye ilişkin bu türden hak kayıplarının telafi edilmesi amaçlanmıştır.

AYM İçtüzüğü'nün 64/2. maddesinde "başvuru süresinin mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazeret nedeniyle kaçırılması hâlinde, mazeretin kalktığı tarihten itibaren en geç on beş gün içinde başvuru formu ve eklerinin yanı sıra mazeretini belgeleyen delillerle birlikte başvuru yapılma imkânı bulunmaktadır." şeklinde düzenleme yer almaktadır. Mevzuatta yer aldığı şekliyle mazeret başvuru süresini durdurmamakta, ancak gerekli şartların varlığında hakkaniyete uygun olarak uzatmaktadır.

Bireysel başvuru usulüne ilişkin yasal metinler incelendiğinde mazeret teşkil edebilecek durumların sınırlı sayma yoluyla belirlenmediği görülmektedir. AYM İçtüzüğü'nün 64. maddesinde mazeret nedenleri olarak sınırlama yapmaksızın mücbir sebep veya ağır hastalık gibi gerekçeler sayılmıştır. Herhangi bir belirleme yapılmadığı için gerek ağır hastalık ve mücbir sebep kavramlarına verilecek anlam, gerekse benzer nitelikteki mazeret kabul edilebilecek durumlar AYM kararlarıyla belirlenmektedir.¹⁰⁸ Ağır hastalık bireysel başvuru esnasında en sık gerekçe olarak sunulan mazeret hali olarak görülmektedir. Kişinin maruz kaldığı hastalığın mazeret olarak kabulü için, salt bu nedenle iş göremez durumda olması gerekmektedir. Tıbbi uzmanlık gerektirme-

¹⁰⁷ 6216 sayılı AYMK 47/5. maddesinde "haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvuru sahiplerinin mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder." Düzenlemesi yer almaktadır.

¹⁰⁸ Tolga Şirin, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2015, s. 140

si nedeniyle gecikmeye neden olan ağır hastalık halinin hekim raporlarıyla sabit olması gerekmektedir.

AYM kararlarında ağır hastalık halini belirli unsurları dikkat alınarak değerlendirilmektedir. Mahkeme, mazeret kavramına ilişkin değerlendirmelerde öncelikle gerçekleşen durumda başvurunun herhangi bir kusuru olmaması gerektiğini belirtmektedir.¹⁰⁹ Ayrıca, başvurunun mazeret olarak ileri sürdüğü hastalığın ağır hastalık niteliğinde olduğuna dair sağlık kuruluşu raporunun yanı sıra hastalığın hastanede yatarak tedavi olmayı gerektirecek nitelikte olmasını aramaktadır.¹¹⁰ AYM bu iki ölçütün bazen birlikte gerçekleşmesini mazeret olarak kabul ederken kimi kez de şartlardan birinin sağlanmasını yeterli görmektedir. Mahkeme bir kararında bel ağrısı teşhisi ve bu nedenle verilen bir günlük istirahat raporunu geçerli mazeret olarak kabul etmemiştir.¹¹¹ Yine başvurucuya bronşit hastalığı teşhisi konulması ve bu nedenle on günlük istirahat raporu verilmesi de mazeret olarak kabul edilmemiştir.¹¹² Buna karşın başvuru vekili aracılığıyla yapılan bir başvuruda, vekilin kalça kırığı ameliyatı yapmış olması ve bu nedenle doksan gün istirahat raporu verilmesini haklı hastalık mazereti olarak kabul etmiştir.¹¹³ Her durumda mazeret teşkil eden hastalığa ilişkin resmi raporların sunulması gerekmektedir. Belge olmaksızın sunulan ağır hastalık mazeretleri doğrudan reddedilmektedir.¹¹⁴ Ayrıca ağır hastalığın mazeret süresinin tamamında devam etmesi gerekmektedir.

İçtüzükte düzenlenen mücbir sebep kavramı ise başvuru tarafından öngörülme, öngörülse dahi önlemeyen, başvurunun iradesi dışında gerçekleşen ve bireysel başvurunun süresi içerisinde yapılmasını engelleyen objektif nitelikli durumlar olarak anlaşılmalıdır.

¹⁰⁹ Deha Bitkisel Atık Yağ Toplama Geri Kazanım Biodizel Üretimi Sanayi Ve Ticaret A. Ş. Başvurusu, B. No: 2020/38830, 10/07/2024, § 17, Ramazan Sönmez, B. No: 2013/6325, 15/4/2014, § 21.

¹¹⁰ Turgut Kaya ve Diğerleri, B. No: 2013/5859, 19/11/2015, § 38.

¹¹¹ Seyitahmet Çavuş ve Diğerleri, B. No: 2013/6613, 7/01/2016, § 36.

¹¹² Feyzullah Özer, B. No: 2014/17343, 5/04/2018, § 19.

¹¹³ Adnan Gültepe, B. No: 2014/16516, 8/03/2018, § 37.

¹¹⁴ Başvuru covid-19 virüsüne yakalandığını, bu nedenle karantina altına alındığını ve başvuru yapamadığını mazeret olarak sunmasına rağmen, bu hususa ilişkin belge sunmadığı için mazereti kabul görmemiştir. Ahmed Muhammed, B. No: 2021/6701, 2/05/2023, § 18.

Mücbir sebep teşkil eden olaylar deprem, sel, fırtına gibi doğal olaylar olabileceği gibi, sokağa çıkma yasakları, yaygın şiddet olayları, genel grevler gibi toplumsal olaylarda olabilmektedir. Başvurucunun iradesi dışında objektif olarak gerçekleşen bu olayların sona ermesinden itibaren on beş gün içerisinde bireysel başvuruda bulunmak gerekmektedir. Ayrıca AYM’ de doğal afetlerde bireysel başvuru süresinin belirli süreli şekilde durmasına karar verebilmektedir.¹¹⁵ Mevzuatta sarıh olarak sayılan ağır hastalık ve mücbir sebep dışında yine başvurunun iradesi dışında gerçekleşen ve bireysel başvuruyu süresinde yapmaya engel olan başkaca fiili ve hukuki engeller de mazeret kapsamında değerlendirilebilecektir. AYM bir başvuruda, yabancı uyruklu başvurunun kendisine yapılan tebligatın Türkçe olması nedeniyle anlamadığına ilişkin mazeretini haklı bulmuş, ancak mazeret ortadan kalktıktan sonra on beş gün içerisinde başvuru yapılmadığı için başvuruyu kabul edilemez bulmuştur.¹¹⁶ Mevzuatta ve AYM kararlarında mazeret süresine ilişkin bir üst sınır değerlendirilmesi yapılmamıştır. Bu nedene süre bakımında herhangi bir sınır bulunmamaktadır. Yukarıda ifade edilen gerekçelerle mazeret beyanında başvuru, ayrıca başvuru temsilci veya vekil aracılığıyla yapılmışsa bu kişiler bulunabilecektir. Dolayısıyla temsilci ve avukat tarafından sunulan haklı mazeret talepleri de AYM tarafından incelenecektir. Herhalde başvurunun mazeret iddiası hakkında AYM İçtüzüğü 3/1.maddesi uyarınca komisyonlar ve bölümler tarafından mazeret talebi değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Bireysel başvuru yoluyla ilk başvuruların alınmaya başlandığı 2012 yılından itibaren AYM önüne yüzbinlerce başvuru taşınmıştır. Bu kadar yüksek sayıdaki başvuru, esasında temel hak ve hürriyetlerin etkili olarak korunması amacını gerçekleştirmesi bakımından yeni sayılabilecek bu kanun yolunun hak sahipleri tarafından özümsendiğini göstermektedir. Kuşkusuz bireysel başvuru yolu her ne kadar Anayasa’nın temel hak ve hürriyetleri düzenleyen bölümünde yer al-

¹¹⁵ AYM 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli deprem sonrasında olağanüstü hâl ilan edilen bölgelerde üç ay süreyle bireysel başvuru süresinin durmasına karar vermiştir.

¹¹⁶ Haider Subhi Amenn, B.No: 2016/5126, 13/09/2017, § 28.

masa da bu bölümde yer alan hak arama hürriyeti ve temel hak ve hürriyetlerin korunması başlıklı maddelerle birlikte değerlendirildiğinde bir temel hak olduğu kabul edilmelidir. Başvuruların alındığı tarihten itibaren istikrarlı şekilde artan başvuru sayısı özellikle 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişimi ertesinde öngörülemeyen şekilde olağanüstü artış göstermiştir. Bireysel başvuruda usule ilişkin kabul edilebilirlik kriterleri, bu kanun yolunun amacına uygun olarak faaliyet göstermesi temel hak ve hürriyetlerin ülke genelinde içtihat birliği sağlanarak etkin olarak korunmasını sağlamak, AYM'nin ağır iş yükü altında işlevsiz hale gelmesini önlemek amacına hizmet eden kurallar bütünüdür. Süzgeç görevi ifa eden kriterler arasında başvuru süresi kuralı da önemli bir yer tutmaktadır. Başvuru süresi kuralı AİHM içtihadında da yer almakta, esas itibarıyla hukuk devleti kavramının bileşenlerini teşkil eden hukuki belirlilik ve hukuki güvenlik ilkelerinin bir gereği olduğu kabul edilmektedir.

Hukuki niteliği itibarıyla hak düşürücü olması nedeniyle, süresi içerisinde başvuru yapılamaması hakkın süresiz olarak kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle iç hukukta temel hak ve hürriyetlerin korunması konusunda nihai başvuru yolu olan bireysel başvuru hakkının süre aşımı nedeniyle kabul edilemez bulunması, esasında uluslararası nitelikteki AİHM başvuru hakkının da dolaylı olarak kaybına neden olmaktadır. Şöyle ki, AYM tarafından bireysel başvurunun süre aşımı reddi sonrasında AİHM tarafından da yapılacak olası bir başvuru, başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilemez bulunacaktır. Bu nedenle bireysel başvuruda süre kuralına riayet etmede azami özen göstermek gerekmektedir. AYM, mevzuat gereğince ihlalin yargı kararlarından kaynaklandığı durumlarda, nihai kararının herhangi bir şekilde başvuru veya varsa vekili tarafından öğrenilmesini başvuru süresinin başlaması bakımında gerekli ve yeterli kabul etmektedir. Kuşkusuz mevzuat kaynaklı olması nedeniyle bu duruma ilişkin eleştirel değerlendirme yapmak yerinde değildir. Ancak temel hak ve hürriyetlere ilişkin ayrıntılı bir değerlendirme, inceleme ve delillendirme faaliyetini gerektiren bireysel başvuru hazırlama süreci olarak öngörülen otuz günlük başvuru süresinin de yetersiz olduğu kabul edilmelidir. Bu sürenin diğer yargılama kollarında geçerli olan tebliğ/tefhim şartından ayrılarak öğrenme koşuluyla başlaması da hakkaniyete uygun değildir. Dolayısıyla tebligat şartı öngörülen

hukuk ve idari yargı kararlarının bireysel başvuru yoluna konu edilmesi durumunda başvuru süresinin yine paralel şekilde tebligat ile başlatılması yerinde olacaktır. Her ne kadar ceza yargılamasında tebligat usulü öngörülme de özellikle Yargıtay onama ilamları bakımından mevzuatta tebliğ şartının öngörülmesi, aksi durumda sadece bireysel başvuruya konu bu kararlar bakımından öğrenme şartının geçerli olması uygulama yönünden hakkaniyete uygun olacaktır. Mevcut durumda geçerli olan öğrenme şartı uyarınca başvuru süresinin başlangıcının AYM tarafından özellikle ağır iş yükü gerekçesiyle hakkın özüne zarara verecek ve hakkı ortadan kaldıracak şekilde şekli yorumlanması yerinde olmamıştır. Birçok başvuru bu şekilde bir yorumlamayla özellikle UYAP sistemi üzerinden ve UETS üzerinden kararın açıldığı gerekçesiyle süre aşımı nedeniyle kabul edilemez bulunmuştur. Kuşkusuz açık şekilde mahkemeye erişim hakkı ihlali ve özel hayata saygı hakkı ihlali teşkil eden bu kararlar neticesinde önemli sayıda hak ihlali iddiası incelenmeden dosyalar sonuçlanmıştır. AİHM tarafından incelenen ve henüz karar verilmeyen benzer bir başvuruda da mahkemeye erişim hakkı ihlaline hükmedilmesi kuvvetle muhtemeldir. Yine özellikle vekille takip edilen dosyalarda öğrenme şartının vekil tarafından öğrenilme olarak kabul edilmesi, bu durumlarda başvuru tarafından öğrenilme zamanının esas alınmaması hem 7201 sayılı Tebligat Kanunu hem de yüksek yargı içtihatları ile uyumlu olacaktır. Keza başvurunun başvurucuya veya temsilcisine ait kusurdan kaynaklanmaksızın süresi dahilinde yapılamaması durumlarında ek süre verilmesine olanak sağlayan mazeret hallerinin de temel hak ve hürriyetlerin etkin olarak kullanımını zarar verecek ölçüde şekilci ve katı yoruma tabi tutulması yerinde olacaktır.

Kaynakça

Kitaplar ve Makaleler

Aktaş Sururi, "Hukukta Yorum Çabaları", *Erzincan üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, C: 15, S: 3-4, s. 1-33.

Alexander Larry, "Formalism, Legal and Otherwise", *Cornell Law Review*, 2008, C: 93, S: 5, s. 1109-1132.

Alexy Robert, "Constitutional Rights and Proportionality", *Revus*, 2014, S: 22, s. 51-65.

Anayurt Ömer, *Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.

- Aydın Öykü Didem, "Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, C: XV, S: 4, s. 121-170.
- Bahadır Oktay, *Yaşam Hakkı-Yaşama Hakkı*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015.
- Bilgin Hüseyin, "Son Yasal Değişiklikler Bağlamında İdari Yargıda "Israr" Kararı", *SÜHFD*, 2020, C: 28, S: 1, s. 75-125.
- Chakim M. Lutfi, "A Comparative Perspective on Constitutional Complaint: Discussing Models, Procedures, and Decisions", *Constitutional Review*, 2019, Vol.: 5, No.: 1, s. 96-133.
- Cin Emine, "Danıştay Kararları Işığında İdari Yorum", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, C:12, S:2, s. 776-803.
- Çağlayan Ramazan, *İdari Yargılama Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, 7. Baskı, 2015.
- Çetintürk Ekrem, "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdarenin Düzenleyici İşlemleriyle Suç ve Ceza Konulamaz İlkesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2017, Yıl: 5, S: 9, s. 39-180.
- Çınar Sinan, "İdari Yargı Mercilerince Verilen Kararlara Karşı Yapılan Bireysel Başvurularda Başvuru Süresi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2015, S: 118, s. 51-98.
- David Harris/Michael O'Boyle/ Colin Warbrick/ *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Avrupa Konseyi Yayınları, Ankara, 2013.
- Eliya Moshe Cohen, Iddo Porat, *Proportionality and Constitutional Culture*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.
- Gentili Gianluca, "A Comparison of European Systems of Direct Access to Constitutional and Supreme Courts", *Italian Journal of Public Law*, 2012, Vol.: 4, Issue: 1, s. 159-208.
- Gözler Kemal, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Ekin Yayın Dağıtım, Bursa, 13. Baskı, 2012.
- Gözübüyük A. Şeref/ Gölcüklü Feyyaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.
- Gözübüyük A. Şeref/Tan Turgut, *İdare Hukuku (Cilt II İdari Yargılama Hukuku)*, Turhan Kitabevi, Ankara, 4. Baskı, 2010.
- Hoyos Orrego, *The Amparo Context in Latin American Jurisdiction*, GlobaLex, 2023.
- İşsevenler O. Vahdet, "Yazarın Haklarından Metnin Haklarına: Yapıt Olarak Hukuk ve Yorumu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2023, C: 72, S: 2, s. 547-562.
- Jackson Vicki C., "Constitutional Law in an Age of Proportionality", *Yale Law Journal*, 2015, C: 124, S: 8, s. 3094-3196.
- Karaarslan Abdulkadir, "L'état de Droit et la Démarche de la Cour Européenne des Droits de L'homme: Une Analyse de la Notion et de Sa Mise en Pratique", *MEF Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2023, C: 2, S: 1, s. 111-152.
- Karaarslan Abdulkadir, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Uygulama Sorunları*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020.
- Karaarslan Abdulkadir, "İfade Özgürlüğü Bağlamında Terör Propagandasının Yasaklanması Sorunu", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2014, S: 4, s. 311-349.

- Karakaş Işıl, Anayasa Şikâyeti ve AİHM, AİHM ve Türkiye-II, Uluslararası Sempozyum, TAA Yayınları, Yayın No: 8, Ankara, 2010.
- Kaya Asım, "Amaçsal Yorum", *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, S: 4, s. 365-380.
- Kılınç Bahadır, "Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği", *Anayasa Yargısı Dergisi*, 2008, C: 24, S: 1, s. 17-57.
- Kuru Baki/Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 16. Baskı, 2005.
- Machado Carlos Iván Moreno, "Constitutional Court and 'Tutela' Legal Action in Colombia", *Roma Tre Law Review*, 2024, S: 2, s. 37.-s. 31-38.
- Oder Bertil Emrah, *Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1.Baskı, 2010.
- Özbey Özcan, *Türk Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2.Baskı, 2013.
- Pekcanıtez Hakan/Atalay Oğuz/ Özekes Muhammed, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.
- Peköz Vildan, "Hak Düşürücü Sürelerin Dava Şartı Olarak Nitelendirilme (me)si", *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, C: 28, Sayı: 1, s. 101-126.
- Perilli Luca, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sistemini Destekleme Projesi*, İhtiyaç Analiz Raporu, Avrupa Konseyi Yayınları, 2014.
- Schauer Frederick, "In Defense of Legal Formalism", *The Yale Law Journal*, 1988, C: 97, S: 4, s. 509-546.
- Soyaslan Doğan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, 4. Baskı, 2010.
- Şirin Tolga, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) (İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme)*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2013.
- Şirin Tolga, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2015.
- Tercan Erdal, "Bireysel Başvuru Süresi", *Haşim Kılıç'a Armağan*, Editörler: Ali Rıza Çoban, Serdar Güleler, Musa Sağlam, Hüseyin Ekinci, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015.
- Tsereteli, Nino. *Mechanism of Individual Complaints – Germany, Spanish and Hungarian Constitutional Court – Comparative Analysis*, LL.M Thesis, Central European University, Hungary, 2007.
- Uluğbay Aygörmez Gülsün Ayhan, "Güncel Tartışmalar ve Gelişmeler Işığında Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İtiraz", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, C: 16, S: Özel Sayı, s. 3999-4044.
- Venedik Komisyonu (Council of Europe, European Commission for Democracy through Law), *Study on Individual Access to Constitutional Justice*, CDL-AD(2010)039rev, Strasbourg, 2010.
- Yılmaz, Ejder, "Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 2013, C: 8, S: Özel Sayı, s. 3167-3190.
- Yongalık Aynur, "İstisnalar Dar Yorumlanır Kuralı ve Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, C: 60, S: 1, s. 1-18.

İnternet Kaynakları

Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kanunu, Erişim Tarihi: 02.05.2023, Erişim Adresi: https://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/___93.html,

Avusturya Anayasa Mahkemesi Yetki ve Usulleri Kanunu, Erişim Tarihi: 03.05.2023, Erişim Adresi: <https://www.vfgh.gv.at/kompetenzen-und-verfahren/kompetenzen.de.html>

Güney Kore Anayasa Mahkemesi Kanunu, Erişim Tarihi: 03.05.2023, Erişim Adresi: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=33354&lang=ENG

Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi Kararları

Necati Gündüz ve Recep Gündüz, B. No: 2012/1027, 12/2/2013.

Menduh Ataç, B. No:2013/1751, 13/06/2013.

Remzi Durmaz, B. No: 2013/1718, 02/10/2013.

Taner Kurban, B. No: 2013/1583, 07/11/2013.

Mehmet Akdoğan ve diğerleri, B. No: 2013/817, 19/12/2013.

Mehmet İlker Başbuğ, B. No: 2014/912, 06/03/2014.

Mehmet Emin Kılıç, B. No: 2013/5267, 7/3/2014.

Vesim Parlak, B. No: 2012/1034, 20/3/2014.

Mehmet Ali Kurtuldu, B. No: 2013/5504, 28/5/2014.

Seyfettin Barut, B. No: 2014/14594, 08/09/2014.

Özgür Çapkın, B. No: 2014/2546, 30/12/2014.

Şener Berçin, B. No: 2013/5516, 22/01/2015.

Nihat Şimşek, B. No: 2014/10594, 10/03/2015.

Nail Yılmaz, B. No: 2014/4147, 10/06/2015.

Bülent Polat [GK], B. No: 2013/7666, 10/12/2015.

Seyitahmet Çavuş ve Diğerleri, B. No: 2013/6613, 7/01/2016.

Mehmet Şerif Demir, B. No: 2013/8714, 03/02/2016.

K.M ve M.M, B. No: 2013/8183, 18/02/2016.

A. C. ve diğerleri [GK], B. No:2013/1827,25/2/2016.

G.G, B. No: 2013/8903, 14/04/2016.

Nurullah Etiz, B. No: 2013/7838, 4/6/2016.

Suat Bircan, B. No: 2014/16800, 01/12/2016.

Ali Önal, B. No: 2015/11798, 25/05/2017.

Fahamettin Onur Saçar, B. No: 2014/4081, 21/06/2017.

Kadir Turgut, B.No : 2014/4985, 06/07/2017.

Haider Subhi Amenn, B.No: 2016/5126, 13/09/2017.

Halil Berk, B. No: 2017/8758, 21/3/2018.

Feyzullah Özer, B. No: 2014/17343, 5/04/2018.

Fatih Saraman [GK], B. No: 2014/7256, 27/2/2019.
Mehmet Ali Gündoğdu ve Mustafa Demirsoy, B. No: 2015/8147, 8/5/2019.
Turgut Duman, B. No: 2014/15365, 29/5/2019.
Mehmet Özcan, B.No : 2019/6266, 15/01/2020.
Şennur Acar, B. No: 2017/9370, 27/2/2020.
Hüseyin Yıldırım (2), B. No: 2016/32116, 19/11/2020.
Kent Çarşı Yönetimi, B. No: 2019/21781, 23/11/2021.
Hakan Tokaç, B. No: 2021/46801, 8/02/2021.
Nevriye Kuruç, B. No: 2021/58970, 05/07/2022.
Ümran Özkan, B. No: 2019/13338, 8/03/2023.
Ahmed Muhammed, B. No: 2021/6701, 2/05/2023
Rüstem Gül, B. No: 2021/26038, 22/11/2023.
Birnur Doğan, B. No: 2020/34420, 31/01/2024.
Ali Satılmış, B. No: 2019/20106, 12/06/2024
Deha Bitkisel Atık Yağ Toplama Geri Kazanım Biodizel Üretimi Sanayi Ve Ticaret A.
Ş. Başvurusu, B. No: 2020/38830, 10/07/2024.
Yakup Keleş ve Diğerleri, B. No: 2022/100748, 10/12/2024.
Lokman Yiğit ve Diğerleri, B. No: 2022/52491, 10/12/2024.
Hüseyin Aşkan, B. No: 2017/15649, 11/12/2024.
Hüseyin Aslan, B. No: 2022/108785, 11/12/2024.
Ahmet Bursalı ve Diğerleri, B. No: 2020/11909, 07/01/2025.
Ozan Karacasu, B. No: 2020/31030, 8/01/2025.
Ömer Oral, B. No: 2023/33667, 9/01/2025
Havva Çelik, B. No: 2022/42571, 21/01/2025.
L.C.E, B. No: 2022/42369, 26/02/2025.
Fahri Olgun, B. No: 2022/85888, 13/05/2025.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Worm/Avusturya, 28 Ağustos 1997.
Walchli/Fransa, 26 Temmuz 2007.
Koç ve Tosun/Türkiye, 13 Kasım 2008.
Varnava ve Diğerleri/ Türkiye, 18 Eylül 2009.
Ümmühan Kaplan/Türkiye, 20 Mart 2012.
Zverev/Rusya, 3 Temmuz 2012
Tekin/Türkiye, 12 Şubat 2013.
Hasan Uzun/Türkiye, 30 Nisan 2013.
Alada/Türkiye, 7 Temmuz 2015.
Kevork Ramses Malhas/Türkiye, 25 Nisan 2017.
Dukovic/Karadağ, 13 Haziran 2017.

Z./Bulgaristan, 28 Mayıs 2020.

Nacar/Türkiye, 16 Mart 2021.

Üçdağ/Türkiye, 31 Ağustos 2021.

Hanzevacki/Hırvatistan, 5 Eylül 2023

Legros ve Diğerleri/Fransa, 9 Kasım 2023.

Özkan Bağırın ve Yusuf Yıldırım/Türkiye, 25 Mart 2024.

Ukrkava Toy/Ukrayna, 6 Şubat 2025.

Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kararları

BVerfG, 1 BvR 2302/18, 17.06.2019.

BVerfG, 1 BvR 2208/19, 28.10.2019.

BVerfG, 1 BvR 1462/21, 11.08.2022.

BVerfG, 1 BvR 58/23, 12.07.2023.

Avusturya Anayasa Mahkemesi Kararı

VfGH Decision No. *JFT_09989380_01B00783_00*, 20.06.2001.

